

MAGAZINE

VOOR PEDAGOGISCHE PROFESSIONALS KIND EN EDUCATIE

HOGESCHOOL KPZ

VEERKRACHT

NUMMER

01

MAART 2022

THEMANUMMER

TAAL-
STIMULERING

INHOUD

4

INLEIDING OP HET THEMANUMMER

Wenckje geeft een inleiding op het themanummer en presenteert het nieuwe programma taalstimulering op Hogeschool KPZ

WENCKJE JONGSTRA

18

PRENTENBOEKEN RIJKE BRON TAALSTIMULERING EN REKEN-WISKUNDIGE ONTWIKKELING

BELINDA TERLOUW
EN BOUKJE BRUINS

8

LEZEN EN LATEN LEZEN NU EN IN DE TOEKOMST

HUGO VAN DEN ENDE EN
INGRID LAMMERSE

22

DE TAALUNIE MAAKT ZICH STERK VOOR KWALITEITSVOL ONDERWIJS NEDERLANDS

DE TAALUNIE

EN VERDER...

De inzet van jeugdliteratuur op Hogeschool KPZ

12

Een leescultuur op school creëer je samen

24

Historisch redeneren door interactie met en over schurende en naburige teksten

26

De stand van zaken in het leergebied Nederlands

30

(W)elke leraar leest dit?!

34

De superkracht van een bevlogen (aankomende) leraar!

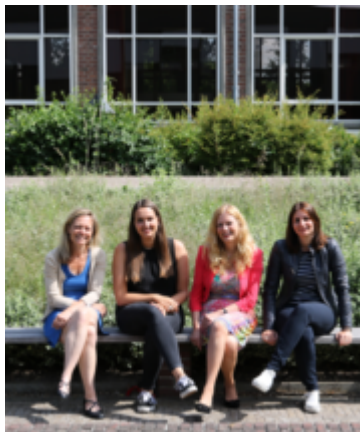
36

Hoe bevorder je de taal- ontwikkeling van leerlingen met een risico op onderwijs- achterstanden?

38

Aanpak anderstalige kinderen in Steenwijkerland

40

BESTE LEZER,

Weer een themanummer. Voor het vorige themanummer over interprofessionele samenwerking was zoveel belangstelling dat we een extra oplage hebben laten drukken. We hopen dat dit themanummer over taalstimulering ook zijn weg vindt naar de praktijk. Hogeschool KPZ heeft vanuit haar emancipatorische opdracht een lange traditie van aandacht voor taalstimulering en ontwikkeling van de professionele identiteit van professionals. Taal zit in alles; alles zit in taal, vandaar dat taal in de huidige en toekomstige maatschappij zo belangrijk is. Wenckje Jongstra is sinds een half jaar associate lector taalstimulering aan Hogeschool KPZ en is gastredacteur van dit nummer. Dit nummer staat vol met artikelen over taal en de wijze waarop taalstimulering krachtig vorm wordt gegeven.

De Taalunie maakt zich sterk voor kwaliteitsvol onderwijs Nederlands en kan in dit nummer niet ontbreken. Na de visietekst *Iedereen taalcompetent!* is er nu ook een kader voor de taalcompetenties voor de leraar. Van leraren wordt verwacht dat ze én zelf taalcompetent zijn én bijdragen aan de taalontwikkeling van hun leerlingen. Welke taalcompetenties ze daarvoor nodig hebben en hoe deze hun didactisch, pedagogisch en professioneel handelen kunnen ondersteunen en versterken, wordt beschreven in het referentiekader *De taalcompetente leraar*.

Hogeschool KPZ besteedt in haar opleidingen veel aandacht aan jeugdliteratuur. Hugo van den Ende en Ingrid Lammerse kijken samen terug én vooruit en gaan in gesprek over schrijvers van jeugdliteratuur, leesmotivatie en rijke informatieve teksten die jong en oud enthousiasmeren.

Wenckje Jongstra gaat in op de uitgangspunten van de programmalijs Taalstimulering van haar associate lectoraat om taalstimulering te optimaliseren: een positief taalklimaat, een gezamenlijk gedragen (to)taalbeleid, vanuit interprofessionele samenwerking, gebaseerd op inspiratie & interactie. Ook schetst ze vanuit het perspectief van collega's, studenten en de mediatheek hoe jeugdliteratuur in de verschillende opleidingen van Hogeschool KPZ benut wordt.

Het prentenboek is niet alleen een rijke bron voor taalstimulering, maar ook voor reken-wiskundige ontwikkeling. Belinda Terlouw en Boukje Bruins laten zien welke prentenboeken kansrijk zijn om beide ontwikkelingen te stimuleren. Ze geven concrete voorbeelden uit de prentenboektentoonstelling die ze in samenwerking met de mediatheek inrichten.

Veel leesplezier!

De redactie van *Veerkracht*

TIP DE REDACTIE

Heb je suggesties of opmerkingen? Laat het ons weten en mail naar veerkracht@kpz.nl

INLEIDING OP HET THEMANUMMER OVER TAAALSTIMULERING

Taal zit in alles; alles zit in taal. Dit speciale nummer van *Veerkracht* zou eigenlijk *Taalkracht* moeten heten. Het nummer staat vol met artikelen over taal en de wijze waarop taalstimulering krachtig vormgegeven wordt. De Taalunie schetst een breed perspectief op de rol van taal in de huidige en toekomstige maatschappij (Vanhooren et al., 2017). Taal kan vorm geven aan de samenleving: taal als bindmiddel om de sociale cohesie te versterken; taal als instrument voor deelname aan de 21ste-eeuwse samenleving, waarin bepaalde competenties van belang zijn die op hun beurt een sterk beroep doen op taal, zoals: 'bewust kunnen omgaan met verandering', 'complexe informatie

kunnen verwerken', 'in staat zijn tot kritisch en probleemoplossend denken', 'zelfstandig beslissingen kunnen nemen', 'creatief met elkaar kunnen samenwerken', 'kunnen communiceren (...)', 'kunnen omgaan met nieuwe media en technologie' (p.11). Taal kan ook als instrument gezien worden om volwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving. Hierbij wordt specifiek verwezen naar het Nederlands als instrument voor deelname aan de Nederlandse samenleving, maar ook naar het Nederlands en andere talen, waarbij niet alleen aandacht is voor het verwerven van andere talen, maar ook voor een positieve en gevoelige houding ten opzichte van andere talen.

PROGRAMMALIJN TAALSTIMULERING

Dit speciale themanummer over taalstimulering markeert in zekere zin het begin van een nieuwe periode. Het nieuwe Kennis- en Innovatiecentrum (KIC) van Hogeschool KPZ is in 2021 van start gegaan met vijf programmalijnen, waaronder de nieuwe programmalijn Taalstimulering (Jongstra & Looijenga, 2022). De lijn is gericht op onderzoek, professionalisering en innovatie op het gebied van taalstimulering in het domein kind en educatie. Met het begrip taalstimulering bedoelen we: alle handelingen en voorwaarden hiertoe die voor en door professionals ingezet kunnen worden ten einde respectievelijk de taal van opgroeiende kinderen en ouders en die van taalstimulerende professionals te versterken, alsmede de (talige) context waarin zij werken te verbeteren. Het gaat hierbij om taal in de breedste zin van het woord en niet alleen om de ontwikkeling van de mondelinge taalvaardigheid, zoals vaak gedacht wordt bij taalstimulering.

In de afgelopen jaren lag de focus van Hogeschool KPZ op het ondersteunen van de complexere taalvaardigheden zoals lezen met begrip, reflecteren, schrijven, interactie (Jongstra, 2021). De nieuwe programmalijn Taalstimulering is in samenspraak met vele professionals en vanuit verschillende perspectieven tot stand gekomen. De programmalijn sluit aan bij:

- de landelijke kennisagenda en actuele nationale en internationale ontwikkelingen op het gebied van taalontwikkeling en taalstimulering;
- vraagstukken uit de regiopraktijken;
- de bestaande interne expertise op het gebied van taalstimulering.

De ambitie van Hogeschool KPZ voor de periode 2021-2025 is om voort te bouwen op de reeds bestaande expertise en tegelijkertijd de focus te verbreden naar de taalstimulerende omgeving en de taalcompetenties van alle professionals die uiteindelijk verantwoordelijkheid dragen in het versterken van de taalcompetenties van opgroeiende kinderen 0-18 jaar. Toekomstige activiteiten zullen verbonden zijn met de thema's van de vier andere programmalijnen van Hogeschool KPZ:

- perspectieven op kansrijke ontwikkeling van kinderen en jeugd;
- interprofessionele samenwerking en professionele identiteit;
- leiderschap en maatschappelijk ondernemerschap;
- Onderwijsarbeidsmarkt en Strategisch HRM.

MISSIE EN MAATSCHAPPELIJKE OPDRACHT

De missie en maatschappelijke opdracht van de programmalijn Taalstimulering van Hogeschool KPZ is om de taalstimulerende competenties van (aankomende) professionals en hogeschooldocenten in het domein kind en educatie te bevorderen. Dat is belangrijk, omdat jonge kinderen verschillen in taalvaardigheid en het aantal laaggeletterde jongeren stijgt. Vroege interventies zijn dus van belang om onderwijsachterstanden, en met name taalachterstanden, tegen te gaan. Door versterking van de taalcompetenties en professionele identiteit van professionals en verbetering van de talige context waarin professionals werken, wordt de ontwikkeling van de taalcompetenties van opgroeiende kinderen bevorderd. De opbrengsten dragen uiteindelijk bij aan de verbetering van de leefwerelden van opgroeiende kinderen en aan maatschappelijke sociale cohesie en inclusie.

Taalstimulerende professionals (in het werkveld en op de hogeschool) zijn in staat om:

- adequaat in interactie te gaan met studenten/ leerlingen, collega's en ouders;
- helder en concreet te formuleren voor verschillende doelgroepen;
- heldere uitleg te geven;
- taalsteun te bieden;
- te zorgen voor talig geschikt lesmateriaal;
- hun eigen taalcompetenties blijvend te ontwikkelen (Vanhooren & Wulftange, 2020).

UITGANGSPUNTEN

De programmalijn Taalstimulering is gestoeld op de volgende uitgangspunten ten aanzien van het optimaliseren van taalstimulering: een positief taalklimaat, een gezamenlijk gedragen (to)taalbeleid, vanuit interprofessionele samenwerking, gebaseerd op inspiratie & interactie.

Ten eerste dient er sprake te zijn van een positief taalklimaat. In zo'n klimaat heeft de professional (op de hogeschool of in het werkveld) een positieve grondhouding ten opzichte van alle talen en dialecten; hij realiseert zich dat taalleerders en taalondersteuners in verschillende situaties wisselende rollen kunnen aannemen; hij staat hierdoor open voor wederkerig leren en heeft altijd zijn taalantenne uitstaan.

Ten tweede gaat het om een gezamenlijk gedragen, visiegericht taalbeleid, dat ingegeven is door evidence informed inzichten over effectieve taalstimulering. Taalstimulering is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Het is zichtbaar in het didactisch, pedagogisch en professioneel handelen van alle professionals en van hogeschooldocenten op Hogeschool KPZ. Het taalbeleid is weliswaar allesomvattend (to-taalbeleid), maar kent een duidelijke focus t.a.v. verbeterdoelen (Jongstra et al., 2021).

Ten derde het belang van interprofessionele samenwerking bij taalstimulering. Om de ontwikkeling van taalcompetenties optimaal te ondersteunen worden de perspectieven van formeel en informeel leiders verenigd en werken professionals uit verschillende sectoren vanuit verschillende rollen en functies samen. Continue gezamenlijke co-creatie in de regio tussen het kenniscentrum van de hogeschool (docent-onderzoekers van verschillende vakgebieden), het werkveld (professionals uit het onderwijs, de kinderopvang, sociaal werk), de lokale overheden, en de belanghebbenden is hierbij essentieel.

Ten vierde het belang van inspiratie en interactie in relatie tot de professionele identiteit van de taalstimulerende professional. Taalstimulerende professionals zijn zelf te allen tijde een inspirerend voorbeeld in het ontvankelijk zijn voor de verschillende perspectieven die deze bronnen bieden. Ze dienen daarnaast bijzonder vaardig te zijn in het selecteren en transfereren van verrijkende taalinspiratiebronnen, en in het tot stand brengen van lerende interactie en reflectie hierover. Het gaat daarbij om alle taaluitingen die de mens in de wereld tegenkomt en die zijn perspectief op de wereld kunnen verrijken, bijvoorbeeld jeugdliteratuur (beelden en teksten) of andere vormen van kunst, inclusief digitale taaluitingen, zoals bijvoorbeeld verhalende games of podcasts.

INNOVATIE EN KENNISONTWIKKELING

Het programma is gericht op innovatie van de beroepspraktijk, innovatie van onderwijs en op kennisontwikkeling. Wat betreft de innovatie van de beroepspraktijk gaat het om de werkcontext van (aankomende) professionals in het domein kind en educatie, de werkcontext van hogeschooldocenten, waarin de taalstimulerende competenties van professionals versterkt worden, en om de leefwereld van kinderen van 0 tot 18 jaar, en hun ouders/verzorgers. Wat betreft de innovatie van het onderwijs gaat het om de versterking van de

taalcompetenties van (aankomende) professionals in het domein kind en educatie en die van hogeschooldocenten. Wat betreft kennisontwikkeling, gaat het om de wijze waarop professionals taalstimulering vormgeven en de socio-ecologische context waarbinnen ze vanuit diverse rollen en taken taalstimulering optimaliseren, en het gaat om effectief en efficiënt professionaliseren van taalstimulerende professionals. De volgende drie kernvraagstukken staan centraal in het programma Taalstimulering.

- Wat zijn kenmerken van en voorwaarden voor het versterken van de taalcompetenties van (aankomende) professionals?
- Op welke wijze kunnen de taalcompetenties van opgroeiende kinderen van 0 tot 18 jaar versterkt worden?
- Wat zijn kenmerken van en voorwaarden voor het versterken van de taalcompetenties van hogeschooldocenten?

Sinds september 2021 heeft Hogeschool KPZ een onderzoeksgroep Taalstimulering geïnstalleerd. De onderzoeksgroep bestaat uit docent-onderzoekers en een junior onderzoeker (respectievelijk Annemarie Regeling, Boukje Bruins, Claire Goriot, Bertjaap van der Ploeg, Hugo van den Ende, en Lotte Mensink). Daarnaast participeren regelmatig bachelor- en masterstudenten van universitaire opleidingsprogramma's in de onderzoeksgroep. Alle opleidingen van Hogeschool KPZ (ba, ad, ma) zijn vertegenwoordigd in de onderzoeksgroep.

PROJECTEN

De leden van de onderzoeksgroep participeren momenteel in diverse projecten, waarbij samengewerkt wordt met meerdere landelijke en regionale partners uit de wetenschap en praktijk. We noemen enkele voorbeelden van lopende projecten: *de multifunctionele inzet tekstloze prentenboeken*. In dit project wordt onderzocht hoe professionals tekstloze prentenboeken voor meerdere doelen kunnen inzetten in de verschillende leefwerelden van opgroeiende kinderen. Een ander voorbeeld is *Leraren als leesbevorderaars*. In dit project voeren we samen met zeven scholen, hogeschool Viaa en Stichting Lezen en prof. Roel van Steensel van de Erasmus Universiteit Rotterdam een ontwerpgericht onderzoek uit waarbij we een professionaliseringsaanpak ontwerpen en testen ten einde de leraren te versterken in hun competenties als leesbevorderaars. Een langer lopend project is die van *Vakoverstijgend werken met schurende en naburige teksten*. Het gaat om een methodiek waarbij zowel het leesbegrip en de leesmotivatie als de ontwikkeling van kennis en vaardigheden in een leergebied verstrekt. Hogeschooldocenten uit verschillende vakgebieden van diverse lerarenopleidingen in Nederland werken in de doorontwikkeling van deze methodiek hierbij samen met teacher leaders van verschillende basisscholen.

De programmalijn kent ook een kenniskring Werkveld Taal, waarin professionals uit diverse schoolbesturen vanuit verschillende rollen en taken participeren. Incidenteel sluiten externe professionals uit verschillende sectoren voor kortere of langere tijd aan. De leden van de onderzoeksgroep en de kenniskring participeren ook in verschillende netwerken op regionaal en nationaal niveau.

In de aanloop naar de totstandkoming van dit speciale themanummer hebben we belangrijke landelijke partners gevraagd om vanuit hun perspectief een overzicht te geven van de actuele ontwikkelingen en daarbij met hyperlinks de lezer te wijzen op inspirerende, concrete voorbeelden. In dit themanummer word je dan ook geïnformeerd door de Taalunie, de SLO en Stichting Lezen en krijg je een inkijkje wat er in samenwerking met het Kennis- en innovatiecentrum van Hogeschool KPZ op regionaal gebied gebeurt op het gebied van taalstimulering. Ook laten mijn collega's van Hogeschool KPZ zien hoe ze samenwerken bij het vormgeven aan taalstimulering, bijvoorbeeld op het gebied van het benutten van de rijke jeugdliteratuur in de verschillende opleidingen. Ik wens je veel leesplezier.

GOED OM TE WETEN

Ben je benieuwd naar de projecten of wil je eens in gesprek over hoe taalstimulering vanuit jouw organisatie in samenwerking met het Kennis- en innovatiecentrum verder vorm kan krijgen? Mail dan naar kic@kpz.nl.

LITERATUUR

- Jongstra, W., & Looijenga, A. (2022). Programmalijn Taalstimulering Hogeschool KPZ.
- Jongstra, W. (2021). Inleiding Taalstimulering. In I. Pauw & W. Jongstra (Eds.), *Een leraar met een eigen kleur; ontwikkeling van professionele identiteit* (pp. 137-144). Gompel & Svacina.
- Jongstra, W. Bouwhuis, B., & Bruins, B. (2021). To-taalbeleid verbindt; elk onderwijs is taalonderwijs. In I. Pauw & W. Jongstra (Eds.), *Een leraar met een eigen kleur; ontwikkeling van professionele identiteit* (pp. 145-158). Gompel & Svacina.
- Vanhooren, S., Pereira, C. & M. Bolhuis (2017). *Iedereen taalcompetent. Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Nederlandse Taalunie.
- Vanhooren, S., & Wulftange, L. (2020). *De taalcompetente leraar; en referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen*. Nederlandse Taalunie.

OVER DE AUTEUR

dr. Wenckje Jongstra is associate lector en programmaleider taalstimulering op Hogeschool KPZ.

LEZEN EN LATEN LEZEN NU EN IN DE TOEKOMST

Landelijk is Hogeschool KPZ in beeld als instituut dat studenten laat merken wat de kracht van jeugdliteratuur kan zijn. Maar hoe is dat zo gegroeid? Ingrid Lammerse (vier jaar voorzitter College van Bestuur) en Hugo van den Ende (25 jaar in dienst als docent en leesbevorderaar) kijken samen terug én vooruit in een gesprek over schrijvers, leesmotivatie en rijke informatieve teksten die jong en oud enthousiasmeren.

Wanneer zo'n 25 jaar geleden een lezing van een bekende jeugdboekenschrijver minder verloopt dan gedacht, is dit de aanleiding om meer aandacht te geven aan jeugdliteratuur in het curriculum. Dat gebeurt onder meer door jaarlijks ter gelegenheid van de Kinderboekenweek een auteur of illustrator uit te nodigen samen met de plaatselijke boekhandel met een kraam vol boeken.

Als dit een aantal jaar goed loopt, komt er een voorleesdag bij met een lezing van een of twee bezoekende auteurs, een voorleesmoment van een *special guest* (de jeugdige Nederlandse voorleeskampioen van dat jaar) en workshops in samenwerking met collega's drama en de mediatheek.

Ook krijgen lezingen van auteurs een plek bij andere opleidingen onder ons dak: bij de deeltijdopleiding Leraar Basisonderwijs en bij de ad-opleiding Pedagogisch Educatief Professional.

Een telefoontje naar de jeugdboekenafdeling van de Schrijverscentrale (voorheen SSS) leert dat op deze wijze in de loop der jaren zo'n 40 verschillende schrijvers/illustratoren via hen geboekt zijn. Dit getal kan overigens ook nog op een andere manier achterhaald worden, omdat elke spreker een aardige boodschap in een van de eigen boeken in de mediatheek achtergelaten heeft. Zo hebben in het huidige studiejaar Sylvia Vanden Heede, Jowi Schmitz, Gideon Samson en Linda Dielemans ieder op eigen wijze bijgedragen aan een mooie leespromotie.

Vanaf 2010 houdt team taal een lijst met bekroonde jeugdliteratuur voor lezers vanaf negen jaar up-to-date op de website van Hogeschool KPZ, waarbij mediatheek-collega Carola de Wolf telkens nauwgezet linkjes verzorgt naar juryrapporten en naar korte beschrijvingen van de inhoud van elk boek. Met behulp van deze lijst houden de pabo-studenten vanaf hun eerste leerjaar een eigen leesdossier van inspirerende jeugdboeken bij, wat zorgt voor terugkerende aandacht voor lezen gedurende de hele studietijd.

Ook aan scholing en coaching van collega's in het onderwijsveld wordt gedacht: Hogeschool KPZ verzorgt de opleiding Specialist Jeugdliteratuur met medewerking van Stichting Lezen en Vol van Lezen. In deze opleiding krijgen leraren primair onderwijs handvatten om hun collega-leraren te ondersteunen bij het leesonderwijs. Met onderdelen van deze opleiding en inzichten vanuit Stichting Lezen zou KPZ een minor jeugdliteratuur kunnen ontwikkelen, die past in de flexibilisering van het onderwijs.

Deze vorm van samenwerking past bij het pad dat de hogeschool bewandelt. KPZ wil een brede maatschappelijk bijdrage leveren en in samenwerking met relevante partners elkaar versterken in mankracht, daadkracht, in financieel opzicht en zeker ook in denkracht en innovatief vermogen. Wat dat betreft is er gepaste trots op het onderzoekswerk van scheidend lector Ietje Pauw die de basis heeft gelegd voor meer onderzoekend innoveren. Het Kennis- en innovatiecentrum (KIC) is robuuster geworden, ook wat betreft de samenwerking met andere partijen.

Collega Wenckje Jongstra is in 2021 aangesteld als associate lector op het gebied van taalstimulering. Leraar-onderzoekers van Hogeschool KPZ werken in diverse projecten samen met hogeschooldocenten en leraren van diverse basisscholen. Het KIC beoogt de leraar als leesbevorderaar in de kracht te zetten en onderzoekt in hoeverre rijke jeugdliteraire teksten ook inhoudsrijke gesprekken uitlokken, mogelijk andere perspectieven aanreiken en dieper laten nadenken over de wereld. Het nieuwste project belicht de inzet van de methodiek van het *werken met schurende en naburige teksten* bij burgerschapsonderwijs. In dit project wordt samengewerkt met de Hogeschool Ipabo en Iselinge Hogeschool.

In dit door Hogeschool KPZ uitgedachte leesconcept werken twee lezers samen om zo twee (verhalend-) informatieve teksten over hetzelfde onderwerp te leren doorgronden. Wanneer iedere lezer verantwoordelijk is voor het lezen en begrijpen van één van beide teksten en zij vullen elkaar aan en/of bevragen elkaar op sommige punten, dan helpt de wederzijdse afhankelijkheid mee om samen tot een completer beeld te komen. De teksten zijn zo gekozen dat ze nieuwsgierigheid opwekken, beeldend geschreven zijn in een rijke taal. Wanneer de lezers meer willen weten over het onderwerp dan liggen de boeken waaruit de teksten komen, achter in de klas klaar en is dit nieuwe *Lezen met Begrip* in staat om tegelijk een leesstimulerende rol te

vervullen. De teksten kunnen zo gekozen zijn dat ze in dienst staan van een wereldoriëntatie-vak, waardoor begrijpend lezen als los schoolvak losgelaten kan worden. Hoe mooi zou het zijn als nieuwe vormen van begrijpend lezen meer gemeengoed worden en kinderen lezen weer leuk gaan vinden?

Landelijk is er de laatste jaren veel aandacht voor (afnemende) leesmotivatie in samenhang met het lezen met begrip. In 2018 is De Taalraad Begrijpend Lezen ingesteld (bestaande uit veertien Vlaamse en Nederlandse experts) door het comité van ministers met als opdracht om te komen tot een actieplan om het niveau in begrijpend lezen en de leesmotivatie van leerlingen in het basisonderwijs te verhogen. In 2020 zijn Vlaamse en Nederlandse lerarenopleidingen bevraagd op hun visie op effectief leesonderwijs op hun opleiding, uitmondend in het rapport *Effectief leesonderwijs in de lerarenopleiding: kansen, drempels en uitdagingen* van de Taalunie. Ingrid heeft in 2019-2020 met landelijke beleidsmakers geparticipeerd in Het Leesoffensief en Hugo is toegetreden tot de redactieraad Rijke Teksten van de Taalunie. Wat kunnen beide organisaties betekenen voor de toekomstige student, basisschoolleraar, basisschoolleerling en pedagogisch educatief professional?

De Taalunie heeft drie redactieraden in het leven geroepen met als doel rijke, inspirerende teksten beschikbaar te stellen voor het basis- en voortgezet onderwijs. In september 2022 wordt een website gelanceerd met gratis teksten voor lezers van 7-10 jaar, 10-14 jaar en 14-18 jaar. De teksten zijn thematisch gerangschikt en kunnen ook via zoektermen gemakkelijk met elkaar gecombineerd worden. Voor veel scholen die op een vernieuwende manier met begrijpend lezen aan de slag willen en daarbij inspirerende teksten zoeken, is dit een mooie ruggensteun. Gezien de vragen uit onderwijsveld is nu al duidelijk dat dit in een grote behoefte voorziet.

Bestuurlijk is het belangrijk om de handen ineen te slaan om de lezers (opnieuw) plezier in het lezen te geven. Het leesoffensief komt voort uit een oproep van de onderwijsraad: *Lees! Een oproep tot een leesoffensief*, Onderwijsraad, 2019. In hun oproep tot een leesoffensief staan drie aanbevelingen. De eerste aanbeveling is gericht aan de rijksoverheid met de oproep om een krachtig en een samenhangend leesbeleid te voeren. De tweede aanbeveling is gericht aan uitgeverijen, bibliotheken en schoolbesturen met de oproep om te zorgen voor een rijk leesaanbod. De derde aanbeveling is gericht aan scholen en bibliotheken: breng een rijke leescultuur tot stand.

Juist bij die laatste aanbevelingen kan de hogeschool een sturende en ondersteunende rol spelen, maar kunnen en moeten we nog meer de sterkte van alle partijen benutten. We hebben daartoe onze contacten met de Stadkamer (de plaatselijke bibliotheek) geïntensiveerd, werken inmiddels samen met verschillende hogescholen. Samen met de leesspecialisten van de Stadkamer en onze specialisten op het gebied van (de didactiek van) de jeugdliteratuur gaan we van Zwolle een leesstad maken, in de hoop dat de 'blauwvingers' veel pagina's door hun handen laten gaan.

MEER LEZEN

<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/06/24/leesadvies>

<https://taalunie.org/publicaties/207/effectief-leesonderwijs-in-de-lerarenopleiding-kansen-drempels-en-uitdagingen>

MET DANK AAN

Jef Aerts, Charlotte Dematons, Linda Dielemans, Simon van der Geest, Bibi Dumon Tak, Hans Hagen, Monique Hagen, Sylvia vanden Heede, Marc ter Horst, Agave Kruijssen, Tjibbe Veldkamp, Manon Sikkels, Medy Oberendorff, Anke Kranendonk, Benny Lindelauf, Koos Meinderts, Hans Kuyper, Bart Moeyaert, Arthur Umbgrove, Selma Noort, Joyce Pool, Lydia Rood, Rob Ruggenberg, Jowi Schmitz, Jan Paul Schutten, Sterrin Smalbrugge, Edward van de Vendel, Emiel de Wild, Rindert Kromhout, Ted van Lieshout, Bas van Lier, Ditte Merle, Joke van Leeuwen, Marit Törnquist, Annie Makkink, Ingrid en Dieter Schubert, Maria van Eeden, Mirjam Oldenhaven en Thé Tjong-Khing.

OVER DE AUTEURS

Hugo van den Ende is hogeschooldocent taal op Hogeschool KPZ.

Ingrid Lammerse is voorzitter College van Bestuur op Hogeschool KPZ.

DE HANDEN INEEN

DE INZET VAN JEUGDLITERATUUR OP HOGESCHOOL KPZ

In 2017 is er onder KPZ-docenten een onderzoek uitgevoerd naar de inzet van jeugdliteratuur op de pabo (Reiling, 2017, Reiling et al., 2019). In een case study (N=10) is aan docenten uit verschillende vakgebieden gevraagd hoe ze jeugdliteratuur inzetten in hun modules en welke verbeterkansen ze voor zichzelf zagen. Negen van de tien opleidingsdocenten van Hogeschool KPZ gaven in die studie aan dat jeugdliteratuur explicieter te willen verbinden met meerdere vakken, bijvoorbeeld het benutten van dezelfde bekroonde informatieve boeken door zowel hogeschool-docenten taal als wereldoriëntatie. Ook zouden ze graag kennis over jeugdliteratuur met opleidingsdocenten van verschillende vakgebieden willen delen.

Inmiddels zijn we vijf jaar verder. Waarom vindt Hogeschool KPZ jeugdliteratuur in haar opleidingen zo belangrijk? Hoe benutten hogeschooldocenten momenteel in de verschillende opleidingen jeugdliteratuur, wie zijn betrokken en hoe wordt het gewaardeerd door studenten? In dit artikel geven we je vanuit het perspectief van een aantal collega's en studenten een inkijkje in de plaats van jeugdliteratuur in de verschillende opleidingen en laten we zien dat we de inzet van jeugdliteratuur beschouwen als gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, waarbinnen iedereen vanuit zijn expertise en rollen en taken een bijdrage levert aan de opleidingen en ontwikkeling van de (aanstaande) professionals.

Achtereenvolgens schetst Jacqueline van Dalftsen de rol van de mediatheek. Sandra Lugtenberg en Annemarie Regeling gaan in op de inzet van

jeugdliteratuur in de ad Pedagogisch Educatief Professional (PEP). Boukje Bruins vertelt over taalstimulering en jeugdliteratuur binnen de opleiding Leraar Basisonderwijs. Bertjaap van der Ploeg denkt verder door over taalstimulering, jeugdliteratuur en geschiedenis. Belinda Terlouw gaat in op jeugdliteratuur in de post-bachelor-opleiding Rekencoördinator en vierdejaarsstudenten van de bacheloropleiding geven hun mening over de ondersteuning op het gebied van leesbevordering.

JEUGDLITERATUUR EN COMPETENTIES VAN PROFESSIONALS

Het curriculum en de leescultuur van Hogeschool KPZ dienen de competenties van aankomende professionals als leesbevorderaar te versterken. Het Kennis- en Innovatiecentrum (KIC) en de opleidingen hebben de ambitie om leesbevordering in de

Jacqueline van Dalfsen

verschillende opleidingen en de leescultuur te versterken en te monitoren in hoeverre deze ambitie verwezenlijkt wordt. In 2020 is in samenwerking met team taal een set met tien competenties geschetst (Jongstra et al, 2021). Deze competenties zijn gebaseerd op de inzichten uit eerder onderzoek en op inzichten uit recente publicaties, o.a. de doorgaande lijn Leesbevordering (Stichting Lezen, 2020). De competenties behelzen de eigen attitude, eigen leesgedrag en kennis van jeugdliteratuur, maar ook vaardigheden ten aanzien van het verbinden van jeugdliteratuur aan vakdoelen en het vormgeven van interactie met en over jeugdliteratuur en het samenwerken met relevante partners.

Het benutten van teksten en beelden uit de jeugdliteratuur vraagt samenwerking en coördinatie. Het is allang niet meer slechts de hobby van de taaldocent; jeugdliteratuur is

verworden tot gemeengoed in de opleidingen. Een centrale plaats wordt ingenomen door de mediatheek met een prachtige collectie uit te lenen materialen en met de juiste expertise.

Jacqueline van Dalfsen over de rol van de mediatheek

In de mediatheek is veel jeugdliteratuur gericht op kinderen van 0 - 15 jaar beschikbaar en er worden regelmatig presentaties met jeugdboeken gemaakt.

Bijvoorbeeld:

- [de boeken die een griffel of penseel hebben gewonnen en ook boeken die over het thema van de Kinderboekenweek gaan;](#)
- [het prentenboek TOP 10 van de Nationale Voorleesdagen;](#)
- [de Grote Vriendelijke 100, een lijst met de favoriete kinderboeken aller tijden;](#)
- [jeugdboeken passend bij de actualiteit of de tijd van het jaar.](#)

De mediatheekmedewerkers bieden hulp bij het zoeken naar jeugdliteratuur over een bepaald onderwerp of thema en zetten op verzoek vaak tassen met boeken klaar of maken lijstjes met titels.

De mediatheek vervult ook een rol bij het ondersteunen van onderzoek op het gebied van taalstimulering. Naast administratieve ondersteuning versturen we voor het NRO-project Leraren als leesbevorderaars zo'n 300 jeugdboeken naar de deelnemende leraren. Soms wordt de mediatheek gevraagd om een workshop te geven. Een mooi voorbeeld hiervan is de workshop 'Het zoeken naar en gebruiken van prentenboeken en jeugdliteratuur' op de Rijke Taaldag voor de associate degree Pedagogisch Educatief Professional. Tijdens deze online workshop zijn veel digitale mogelijkheden verkend.

De mediatheek gebruikt voor de catalogus en het uitleensysteem dezelfde software als de openbare bibliotheken in onder andere Overijssel. Veel studenten zijn al bekend met de werkwijze in de Openbare Bibliotheek. Mocht dit niet het geval zijn, dan doen ze tijdens hun studie aan Hogeschool KPZ ervaring op voor (toekomstig) Openbaar Bibliotheekgebruik. Elke leraar zou een relatie moeten hebben met een bibliotheek in de omgeving, want er valt zoveel te halen voor de leerlingen maar natuurlijk ook voor de docent zelf.

Een abonnement bij de lokale Openbare bibliotheek is tot 18 jaar gratis. Met een online bibliotheek abonnement is ook een account aan te maken voor www.onlinebibliotheek.nl, waar e-books en luisterboeken te vinden zijn. Stel dat alle kinderen in een basisschoolklas zich hebben aangemeld, dan is het mogelijk om klassikaal allemaal hetzelfde e-boek te lezen.

Op www.jeugdbibliotheek.nl is het makkelijk zoeken naar jeugdboeken op onderwerp en de site biedt ook voorlees-filmpjes. Met een jeugd-abonnement zijn de filmpjes van De Voorleeshoek, Bereslim en Bliksem! te bekijken. Om de filmpjes op een school te bekijken, moet een schoollicentie worden afgesloten.

We merken dat de docenten van Hogeschool KPZ jeugdliteratuur steeds meer gaan inzetten in hun lessen en goed voorbeeld doet goed volgen. Als mediatheek-medewerkers zijn we daar natuurlijk erg blij mee.

Sandra Lugtenberg en Annemarie Regeling over taalstimulering en jeugd-literatuur binnen de ad PEP

Lezen begint niet op school, maar op schoot. Een mooie boodschap die we graag meegeven aan de studenten van de ad PEP. Voorlezen, kinderen leren lezen en het stimuleren van de taalontwikkeling hoort immers niet enkel thuis in de sector onderwijs. Ook in de sectoren kinderopvang, jeugdzorg en welzijn schenken professionals veel aandacht aan taal en lezen.

Het is dan ook vanzelfsprekend dat er veel modules zijn waarin taal aan bod komt. De meeste modules binnen de opleiding worden gegeven door meerdere docenten en behandelen meerdere onderwerpen en ontwikkelingsgebieden. Bij het vak spel en spelontwikkeling krijgen studenten bijvoorbeeld algemene lessen over spelontwikkeling, maar ook vakspecifieke lessen. Hoe kun je rekenen, bewegen, digitale vaardigheden of taal via spel stimuleren? De meeste lessen die over taal gaan, beginnen met een boekpromotie.

Stichting Lezen (2020) beschrijft vijf sleutelmomenten in de leesontwikkeling. Dit zijn periodes waarin kinderen of jongeren de motivatie om te lezen sneller verliezen. Het zijn daarom momenten om extra in te zetten op leesbevordering.

Deze momenten zijn:

- de voor- en vroegschoolse periode;
- groep 3 en 4;
- groep 6;
- het eerste jaar van het voortgezet onderwijs;
- halverwege het voortgezet onderwijs.

Afgestudeerde pedagogisch professionals werken met kinderen en jongeren tussen de 0 en 18 jaar en de kans is dus groot dat ze bij één of meerdere sleutelmomenten aanwezig zijn.

Daarom is er in de opleiding steeds meer aandacht voor leesbevordering. Hoe kun je een kind met dyslexie of een taalontwikkelingsstoornis motiveren om toch te lezen? Hoe kun je ouders inspireren om thuis voor te lezen? Welke partners in de wijk zijn er om mee samen te werken? Eén van de rollen van een pedagogisch professional is de rol van verbinder.

Als boundary crosser zijn zij de schakel tussen de eigen werkplek en andere professionals. Het is dus belangrijk dat zij partners als de bibliotheek en de Voorleesexpress weten te vinden.

Ook binnen de opleiding proberen we het interprofessioneel werken te stimuleren. Zo organiseerden we in september 2021 voor het eerst samen met de pabo een boekendag. Ad PEP studenten

en studenten van de bachelor Leraar Basisonderwijs volgden een lezing van een kinderboekenschrijver en namen gezamenlijk deel aan workshops. PEP-studenten vertelden dat ze deze dag erg boeiend vonden. Het gaf nieuwe inzichten; waar loopt een leraar tegen aan als het gaat om lezen en welke rol zou een leraarondersteuner of de buitenschoolse opvang kunnen spelen?

We hebben ook ambiïtes. Het aanbieden van passende nascholing voor pedagogisch professionals op het gebied van taal en lezen is een van die dromen. Daarnaast zijn er kansen om binnen nog meer modules aandacht te hebben voor jeugdliteratuur.

Verhalen kunnen namelijk een goede ingang zijn om met kinderen of jongeren te praten over lastige thema's als identiteit en of echtscheiding. Kortom, genoeg ideeën om van elke pedagogisch professional een enthousiaste leesbevorderaar te maken.

Boukje Bruins over taalstimulering en jeugdliteratuur binnen de opleiding Leraar Basisonderwijs

In de bachelor proberen we steeds meer verbinding te maken tussen taal en de andere vakken met behulp van jeugd-

literatuur. In de deeltijdopleiding werken we met beroepstaken waarbinnen vanuit verschillende vakgebieden input gegeven wordt om een beroepsproduct vorm te geven. Een mooi voorbeeld waar jeugdliteratuur een belangrijke rol speelt, is de eerstejaarsberoepstaak 'Kracht van verhalen'. Op basis van bestaande verhalen moeten studenten de persoonlijke en levensbeschouwelijke ontwikkeling van kinderen stimuleren. De vakgebieden drama, godsdienstlevensbeschouwing en taal verzorgen hier de inhoud en bekroonde jeugdliteratuur speelt hier de hoofdrol.

In andere beroepstaken wordt de verbinding gezocht met WO-vakken. Bij Wereld ontdekken, Big issues en Perspectieven op de wereld spelen rijke, informatieve jeugdt teksten een belangrijke rol. Welk beeld geven deze teksten? Hoe maken ze nieuwsgierig? Hoe kan je deze teksten inzetten in de praktijk en wat is de meerwaarde ervan? Studenten leren te herkennen wat rijke teksten zijn en wat de waarde is ten opzichte van bijvoorbeeld methodeteksten.

Taal is bij deze beroepstaken vaak dienend, de activiteiten draaien om de inhoud (bijvoorbeeld WO, levensbeschouwelijke ontwikkeling). Het is mooi als studenten inzien dat taal geen vak apart hoeft te zijn, maar juist betekenisvol wordt doordat het vervlochten is in andere vakken.

Bertjaap van der Ploeg denkt verder door over taalstimulering, jeugdliteratuur en geschiedenis

Geschiedenis kan niet zonder taal. De 'historische wetenschap' is in essentie het bestuderen van geschreven bronnen en verhalen van vroeger ('historia' betekent ook letterlijk 'verhaal' in het Latijn). Bij het lezen en begrijpen van deze bronnen is een goed begrip van taal onmisbaar. Het is ook niet voor niets dat op de universiteit de taalwetenschap en de historische wetenschap allebei vallen onder dezelfde faculteit, namelijk de faculteit 'Letteren'. Taal en geschiedenis hebben alles met elkaar te maken en kunnen niet zonder elkaar.

Op de basisschool heeft lang het idee bestaan dat geschiedenis het leren van jaartallen en feitjes is. Tegenwoordig wordt echter niet het kennen van jaartallen gezien als het doel van het vak geschiedenis, maar het historisch leren denken op basis van bronnen, ook wel 'historisch redeneren'.

De vaardigheid van historisch redeneren heeft veel raakvlakken met wat mijn collega's van taal zien als kenmerken van goede lezers: lezers die niet slechts een jaartal of een feitje uit een tekst halen maar juist een tekst dieper proberen te begrijpen door vragen te stellen, aandacht te hebben voor de bedoeling van de auteur (de context), letten op

argumentatie en structuren in de tekst als oorzaak/gevolg etc. Zo bezien hebben de vakgebieden taal en geschiedenis gedeeltelijk dezelfde doelen als we werken met (historische) teksten.

Deze overlap in doelen is ook mooi terug te zien in de aanpak *Reading like a historian*, van de Amerikaanse historicus Sam Wineburg (2011). In deze aanpak voor voortgezet onderwijs oefenen leerlingen lezen door te werken met historische teksten over belangrijke gebeurtenissen en personen uit de Amerikaanse geschiedenis. Hierbij worden bewust teksten uit verschillende perspectieven gebruikt om een genuanceerd beeld te krijgen van deze gebeurtenissen.

Een prachtig voorbeeld waarin taal en geschiedenis samen kunnen komen op de basisschool is het boek *De reis van Syntax Bosselman*. In *Veerkracht 16* (2019) bespreekt Hugo van den Ende dit boek vanuit zijn enthousiasme als taaldocent. Als geschiedenisdocent ben ik net zo enthousiast. In dit boek wordt je meegenomen in een -historisch- onderzoek van de auteur Arend van Dam, naar verhalen over het slavernij-verleden en de persoonlijke geschiedenis van de Surinamer Syntax Bosselman die ten toon wordt gesteld als bezienswaardigheid op de Wereldtentoonstelling van 1886 in Amsterdam. Doordat je in dit boek wordt meegenomen in verschillende teksten over slavernij (beschreven vanuit verschillende perspectieven) wordt er op een hele mooie manier gewerkt aan zowel taal- als geschiedenisdoelen. Dit is dan ook de reden dat er bij dit boek ook een lesessentie is ontwikkeld vanuit de methodiek 'schurende en naburige teksten',

waarbij leerlingen verschillende teksten uit dit boek lezen en vervolgens samen moeten werken om gezamenlijk een beter begrip te krijgen van de verschillende teksten. Ook in deze lesessentie werken leerlingen aan zowel taal- als geschiedenisdoelen.

Taal en geschiedenis hebben dus alles met elkaar te maken; taal staat altijd ten dienste van iets anders en geschiedenis kan niet bestaan zonder taal. Juist hierom is het heel mooi als deze twee vakgebieden gezamenlijk kunnen optrekken, met aandacht voor de overlappende doelen van deze vakgebieden.

Taalstimulering waarbij kinderen worden gestimuleerd om jeugdliteratuur te lezen zoals *De reis van Syntax Bosselman* heeft zowel voor taal als geschiedenis een grote meerwaarde.

Belinda Terlouw over jeugd-literatuur in de opleiding Rekencoördinator

Laat ik vooropstellen dat ik lezen op zich al een wiskundige activiteit vind. Als je leest, zie je de beelden voor je. Dat is een meetkundige activiteit. Je vormt die beelden op basis van een mentale voorstelling en dat is wiskunde. Bovendien nodigt het verhaal uit tot redeneren wat er mogelijksterwijs gaat gebeuren. Dat is ook wiskunde. Spanning in een boek wordt op verschillende manieren opgeroepen. Een ervan is dat de lezer meer informatie heeft dan de verschillende hoofdpersonen. Hitchcock schreef er al over. Zet twee mensen aan tafel waar een bom onder ligt. Dat is op zich al spannend, maar als de lezer wel weet dat die bom er ligt en de hoofdpersonen niet, is dit pas echt spannend. Het heeft met perspectief te maken en ook dat

is wiskunde. Het fenomeen perspectief in literaire zin heeft veel overeenkomsten met de wiskunde.

In de post-bachelor-opleiding Rekencoördinator haal ik vaak jeugdliteratuur aan die uitnodigt tot reken-wiskundige activiteiten. Een mooi voorleesboek met een goed verhaal dat ook nog eens nieuwsgierig maakt naar reken-wiskundige zaken, is natuurlijk een gouden greep. Ik noem vier mooie jeugdboeken die kansrijk zijn:

- *Rekenen voor je leven* (Van de Vendel & Smeets, 2021),
- *Alice in rekenwonderland* (Frabetti & Panders, 2018),
- *De Telduivel* (Enzensberger, 2013),
- *Het Rekenrijk* (Buijsman & Oldenburger, 2018).

Neem bijvoorbeeld het boek *Rekenen voor je leven* dat bol staat van rijke rekenvragen zoals: 'Hoe win je alle spelletjes?' 'Is plassen onder de douche echt goed voor het milieu?' 'Zijn ijsjes overal en altijd even koud?' 'Hoe word je rijk?' Reken-coördinatoren zetten dit boek met veel plezier in en leggen de vragen voor aan hun eigen groep. Niet alleen de kinderen uit hun groep profiteren hiervan, maar ze weten ook hun team in beweging te krijgen. Met dit boek in de hand

Belinda Terlouw

professionaliseren zij hun collega's om zo de visie uit te dragen dat rekenen-wiskunde meer is dan 'answergetting'.

Rijke rekenvragen dagen de kinderen uit en wakkeren de intrinsieke motivatie aan. De onderzoekende houding en het probleemoplossend vermogen worden gestimuleerd. Als kers op de taart krijgt de leraar zo ook nog eens veel te zien van waar hun kinderen toe in staat zijn.

In de opleiding begint iedere bijeenkomst met 'voorafjes'. Voorafjes waarin ik actualiteiten onder de aandacht van de deelnemers breng. Voorafjes met rekenuitdagingen om te werken aan hun gecijferdheid en voorafjes met als titel 'Daar ging mijn rekenhoofd op aan!' De genoemde boeken vormen hierbij een rijke bron. De rekencoördinatoren lezen de boeken vervolgens ook in hun eigen onderwijspraktijk voor en laten hun kinderen op ontdekkingsreis gaan. Ik hoor enthousiaste verhalen.

Vierdejaars studenten Leraar Basisonderwijs over hun opleiding tot leesbevorderaar op Hogeschool KPZ

We vroegen de vierdejaars studenten afgelopen jaar naar wat stimulerend is geweest in hun ontwikkeling tot leesbevorderaar. Studenten geven aan dat met name gesprekken over boeken en opdrachten met jeugdliteratuur (zeer) waardevol zijn, zowel wat betreft het beïnvloeden van het eigen leesgedrag als het versterken van de rol van leesbevorderaar.

Wat betreft ideeën om het eigen leesgedrag en hun rol als leesbevorderaar verder te versterken in de opleiding, willen studenten dat docenten voortdurend boeken blijven promoten, praktische handvatten geven en dat activiteiten nog beter aansluiten bij de eigen leesinteresses en bij de praktijk: 'Regelmatig updates en aanbevelingen sturen. Vooral informatie is nodig. Uit mezelf ga ik niet zo snel op zoek, maar als iemand het me aanbeveelt, grijp ik het met beide handen aan. Hoe enthousiast mijn docent is over boeken werkt aanstekelijk. Haar Instagram account stimuleert me ook om te lezen.'

Een andere studente: 'Wij worden ergens toe opgeleid, maar ervaren zelf graag hoe dat is. Als wij op de pabo ervaren hoe motiverend een literatuurkring is in plaats van een (traditionele) boekbespreking, dan nemen wij dit sneller mee naar onze praktijk. Of als wij ervaren dat in een tekst de rijke instap kan zitten voor een rekenles, zullen wij teksten vaker rekenkundig gaan benaderen (...) Net als dat toetsing niet het doel mag zijn, maar een middel is, moet lezen door studenten ook geen doel zijn maar een middel worden om te functioneren als leesbevorderaar in het onderwijs. Op die manier spreek je, volgens mij, ook die ene student aan die totaal geen lezer is, maar wel in het belang van iedere leerling wil handelen.'

LITERATUUR

- Jongstra, W., Pool, J., & Pauw, I. (2021). De leesbevorderende leraar als actor in het voorsorteren en ontsluiten van verrijkende teksten. In I. Pauw & W. Jongstra (Eds.), *Een leraar met een eigen kleur; ontwikkeling van professionele identiteit* (pp. 159-171). Gompel & Svacina.
- Reiling, I. (2017). *Youth literature curricula at teacher training colleges in the Netherlands*. (unpublished master thesis). University of Twente, Enschede, Netherlands.
- Stichting Lezen (2020). *De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar*. Stichting Lezen.
- Van Boxtel, C., & Van Drie, J. (2008). Het vermogen tot historisch redeneren: onderliggende kennis, vaardigheden en inzichten. *Hermes*, 12 (43), 45-56.
- Wineburg, S. S., Martin, D., & Monte-Sano, C. (2011). *Reading like a historian : teaching literacy in middle and high school history classrooms*. Teachers College Press, Columbia University.

OVER DE AUTEUR

Wenckje Jongstra is associate lector en programmaleider taalstimulering op Hogeschool KPZ.

PRENTENBOEKEN RIJKE BRON TAAALSTIMULERING EN REKEN- WISKUNDIGE ONTWIKKELING

In het onderwijs en ook daarbuiten liggen veel kansen om de taalontwikkeling op interactieve wijze te stimuleren. Dit gebeurt spontaan, maar ook met de inzet van bewust gekozen activiteiten en rijke bronnen. Het prentenboek is zo'n rijke bron. Het biedt naast kansen voor taalstimulering ook andere kansen. Bijvoorbeeld voor de reken-wiskundige ontwikkeling.

Om er een waardevolle activiteit van te maken, moet de leraar wel weten welke vragen enerzijds de taalontwikkeling stimuleren en anderzijds de reken-wiskundige ontwikkeling. Die vragen zijn cruciaal. Ze wakkeren de intrinsieke motivatie aan en nodigen uit. Als de leraar een en ander dan ook nog eens adequaat weet te begeleiden, gebeuren er mooie dingen. In essentie komt het erop neer dat de leraar ruimte biedt en nieuwsgierig is naar wat de kinderen met deze ruimte doen, zodat hij bewuste keuzes kan maken voor een vervolgstap. Nieuwsgierig zijn en nieuwsgierig maken zijn sleutelwoorden. Alles begint bij de verwondering. Het is dan wel belangrijk om het juiste prentenboek te kiezen. Aan welke criteria moet het prentenboek voldoen?

In dit artikel laten we zien welke prentenboeken kansrijk zijn om de taal- en reken-wiskundige ontwikkeling te stimuleren en hoe je deze kansen als leraar kunt benutten. We lichten dit toe met illustratieve voorbeelden uit de prentenboeken-tentoonstelling die we in samenwerking met de mediatheek inrichtten (en weer gaan inrichten) om de studenten te inspireren in hun kleuterstage.

KANSRIJKE PRENTENBOEKEN VOOR TAALEN EN REKENONTWIKKELING

Bij de keuze van een prentenboek gaat het niet zozeer om prentenboeken die expliciet gericht zijn op taal of rekenen, zoals telboeken of woordenboeken met plaatjes. Dit zijn doorgaans niet de meest rijke bronnen en ze dragen bovendien het gevaar in zich dat de leraar ze gebruikt voor een lesje waarin voor- en nadoen de boventoon voert. Er zijn drie criteria waar de leraar op kan letten bij zijn keuze.

Op de eerste plaats moet het prentenboek esthetisch gezien aantrekkelijk zijn. Dit heeft alles te maken met de vormgeving en de kunstzinnige waarde van de illustraties. De illustraties voegen idealiter ook iets toe aan het verhaal. Ze vertellen als het ware zelf ook een verhaal. In het prentenboek *Tim op de tegels* (Veldkamp en De Boer, 2004)

zien we dat heel sterk. Tim mag buitenspelen, maar dan moet hij wel op de tegels blijven. Tim neemt dit heel letterlijk en blijft op de tegels, ook al worden de tegels opgetild door stratenmakers, een vrachtwagenchauffeur, havenwerkers en zelfs een hijskraan... De tekst beschrijft alleen dat Tim precies doet wat zijn vader van hem vroeg, maar de illustraties laten zien hoe zijn vader in paniek achter hem aanvliegt op een stepje, als hij ziet dat zijn zoon op een vrachtwagen wordt meegenomen.

Op de tweede plaats is het belangrijk bij de keuze voor een prentenboek dat de leraar oog heeft voor literaire en talige aspecten van het prentenboek. Idealiter is er sprake van een gelaagd verhaal. In *Tim op de tegels* lezen we over gehoorzamen, maar ook over de zorg van de vader die maakt dat hij zijn zoon moet redden, terwijl wij zien hoe Tim geniet van zijn avontuur. Een andere laag laat ons zien welke reis tegels afleggen: van een stoep, naar een vrachtwagen, naar een schip, om uiteindelijk hun bestemming te bereiken. Naast de gelaagdheid van het verhaal kijkt de leraar ook naar de taal. Is er sprake van rijke taal die de woordenschat kan vergroten en die het verhaalbegrip stimuleert? Luistert Tim goed naar zijn vader? Dat is de grote 'ironie' in het verhaal. Hij doet precies wat zijn vader zegt, maar zijn vader bedoelde niet dat hij in gevaar

zou komen. Juist niet. Dus de kinderen werken ook aan verhaalbegrip op deze manier. In het bijzonder proberen ze ironie te herkennen en te begrijpen.

Tot slot moet het prentenboek reken-wiskundige kansen bieden. Het moet nieuwsgierig maken en uitnodigen tot een onderzoekende houding en probleemoplossend denken. Sommige prentenboeken doen dit al zonder interventie van de leraar. In het prentenboek *22 wezen* (Veldkamp en Hopman, 1998) lezen we over 22 wezen in een weeshuis die aanvankelijk veel vrijheid genoten en speelden met wat ze vonden, totdat er een strenge directrice aan het bewind kwam. Zij hield niet van wilde spelletjes en het leven voor de wezen werd heel saai, totdat er een vreemde olifant opdook in de slaapzaal. Op alle prenten zien we de 22 wezen en kinderen gaan als vanzelf tellen of alle wezen er nog wel zijn.

Bij een prentenboek als *Tim op de tegels* is er wellicht een impuls van de leraar nodig om de kinderen aan te zetten tot onderzoekend en probleemoplossend leren. De leraar zou bijvoorbeeld kunnen vragen hoe Tim op de tegels kan blijven en zich toch kan verplaatsen, zonder op de stapel tegels te blijven zitten. De kinderen kunnen dan uitgenodigd worden tegel voor tegel voor zich uit te

leggen om zich een weg door de ruimte te banen. Hoe ver kunnen de tegels uit elkaar gelegd worden om toch op de tegels te kunnen blijven als je loopt? Kunnen we met de tegels een route uitstippelen? Wat gebeurt er met de tegels die meegenomen worden? Gaan ze daar een mooi pad mee leggen, of een plein? Kunnen we zelf ook een tegelpad of plein leggen? Al pratend werken kinderen aan hun ontwikkeling binnen de domeinen meten en meetkunde en door met elkaar in gesprek te gaan, wordt ook hun taal gestimuleerd.

RIJKE REKENVRAGEN FORMULEREN

Rijke rekenvragen formuleren is een kunst op zich. Voor je het weet, stel je voor de hand liggende vragen die alleen om een scherp observatievermogen vragen. Het blijft dan bij het tellen van aantallen en het uitnodigen tot het maken van sommen. Het prentenboek doet er dan eigenlijk niet zo toe en biedt op deze wijze alleen illustraties om doelen te bereiken. Natuurlijk komen er bij het stellen van voor de hand liggende vragen zijdelings ook reken-wiskundige begrippen aan de orde en werken we aan taal- en rekenontwikkeling, maar van het stimuleren van een onderzoekende houding is nauwelijks sprake en het verhaal zelf speelt al helemaal geen rol meer bij het probleemoplossend denken.

Een rijke rekenvraag doet een beroep op wiskundig denken en heeft (meestal) meerdere acceptabele antwoorden. Ze zijn gericht op het leren tijdens het oplossingsproces en de reacties van de kinderen op rijke rekenvragen geven de leraar veel informatie over hoe de kinderen denken en leren (Noteboom, 2020). Het is mooi als je vragen stelt waar je misschien zelf het antwoord ook niet op weet. Op zijn minst ligt het antwoord niet voor het oprapen.

In het prentenboek *Eén muisje kan geen optocht zijn* (Dijkstra en Smit, 2013) wil het muisje Willemijn zo graag een optocht zijn. Wanneer mama vertelt dat één muisje in haar eentje geen optocht kan zijn, gaat

ze boos een blokje om met haar step. Tijdens het stappen komt ze langs heel veel verschillende dieren, die haar allemaal achterna gaan. Haar moeder slaat steil achterover als ze ziet wie er allemaal achter Willemijn aan komen gehobbeld, gewaggeld en gestuiterd. De leraar kan kinderen per pagina alle dieren in opdracht laten tellen, maar een mooiere, rijke rekenvraag is om naar aanleiding van de laatste pagina te vragen: 'Zijn alle dieren die Willemijn achter zich aan kreeg, ook bij haar huis aangekomen?' Dan is er echt sprake van een telprobleem dat ze op gestructureerde wijze moeten zien op te lossen. Het is wel handig om dan alle pagina's naast elkaar te leggen. Zo wordt ook meteen aan het verhaalbegrip gewerkt. Er liggen naast de kans binnen het domein Getallen ook kansen voor het domein Verbanden (tabellen en grafieken). 'Sommige dieren zijn alleen. Van andere dieren zijn er meer die achter Willemijn aan lopen. Maak een grafiek om te laten zien welke dieren er achter Willemijn aanlopen. Waar zijn er het meest van?'

DE LERAAR STIMULEERT

Rijke rekenvragen formuleren bij mooie prentenboeken die óók de taalontwikkeling stimuleren, leer je al doende met vallen en opstaan. Als leraar krijg je vanzelf de bevestiging dat een rekenvraag rijk is op het moment dat die vraag bij kinderen een onderzoekende houding activeert.

De vraag formuleren is een eerste stap, maar dan is het de kunst om de kinderen ook de ruimte te bieden om te denken en te onderzoeken. Stel vragen aan de kinderen om erachter te komen hoe ze denken en wat ze aan het doen zijn en geef daar waar nodig impulsen om ze te helpen, maar dan wel altijd zo dat ze zelf mogen blijven denken. Heb niet meteen een oordeel en geef het antwoord niet meteen weg. Het gaat immers niet om het antwoord, maar om de zoektocht naar het antwoord. Als leraar verbind je je met wat de kinderen aan het doen zijn en kijk je hoe jij het kunt verrijken of verdiepen.

Het prentenboek *Keepvogel, de kijktoren* (Van Reek, 2007) gaat over Keepvogel. Hij vindt lijm mooi spul. Hij gaat daar van alles mee doen. Het dak repareren bijvoorbeeld. En dan een tafel erop lijmen om beter te kunnen staan. En dan nog een paar spullen, om lekker ver te kunnen kijken. En nog iets verder... Als je dit prentenboek als uitgangspunt neemt voor een activiteit, begint de leraar met interactief voorlezen en het tonen van de prenten. Hierbij besteedt hij expliciet aandacht aan de rekenbegrippen en gebruikt die heel bewust tijdens de interactie. Het verhaal levert veel gespreksstof op en het is niet ondenkbaar dat de kinderen bij het zien van de kijktoren die Keepvogel construeert, zelf al gaan vragen of dit wel goed komt. 'Wat maakt een kijktoren stevig?' 'Kunnen jullie zelf een kijktoren bouwen?' Veel meer is er niet nodig. Zorg voor voldoende en gevarieerd constructiemateriaal. Ga vooral niet iets voordoen. Daarmee verstoor je als leraar het creatieve proces waarin kinderen ons juist zo kunnen verrassen. Laat ze eerst aanrommelen en ervaren wat werkt en wat niet. Ze brengen elkaar ook op ideeën. De leraar kan in deze aanrommelfase ook kijken of kinderen de rekenbegrippen die hij bewust inzette, nu ook zelf gaan gebruiken.

Als de leraar laat zien dat hij nieuwsgierig is naar wat ze doen en op basis daarvan vragen stelt, krijgen de kinderen kans om naast het ervaren ook te gaan verklaren. Dit helpt hen om nog eens kritisch naar hun bouwwerk te kijken en de leraar krijgt mooi zicht op hun cognitief netwerk. Hier en daar een impuls geven om ze een beetje verder te helpen mag natuurlijk, maar neem het niet over. Als de bouwwerken klaar zijn, worden ze aan elkaar gepresenteerd. Ook nu weer brengen de vragen van de leraar de kinderen op verhaal en helpen ze bij de reflectie op wat een bouwwerk stevig maakt. Het gesprek kan vervolgens gaan over welke kijktoren het hoogst is en hoe we dat kunnen bepalen. Voor je het weet, kan er zomaar een heel project uit ontstaan, waarin er ook voldoende ruimte is voor andere vakgebieden.

TENTOONSTELLING EN VERDER LEZEN

Ben je nieuwsgierig geworden naar hoe prentenboeken gebruikt kunnen worden voor de taal- en rekenontwikkeling van kinderen, neem dan eens een kijkje op Hogeschool KPZ. In het voorjaar kun je in de mediatheek de tentoonstelling bezoeken met de titel *Kansrijke Prentenboeken*.

LITERATUUR

- Dijkstra, L. & Smit, N. (2013). *Eén muisje kan geen optocht zijn*. Gottmer.
- Noteboom, A. (2020). De kracht van rijke rekenvragen. *Volgens Bartjens* 39(5), 9-13
- Van Reek, W. (2007). *Keepvogel, De kijktoren*. Leopold.
- Veldkamp, T. & De Boer, K. (2004). *Tim op de tegels*. Van Goor.
- Veldkamp, T. & Hopman, P. (1998). *22 wezen*. Lemniscaat.

VERDER LEZEN

- Ros, B., Hickendorff, M., Keijzer, R. & Van Luit, H. (2022). *Leer ze rekenen*. Ten Brink.
- Van Bree, R. en Van Bree, H. (2011). *Met rekenogen gelezen*. Acco.
- Van Bree, R. & Van Bree, H. (2020). *Met rekenogen bekeken*. Acco.

OVER DE AUTEURS

Belinda Terlouw is hogeschooldocent rekenen en wiskunde en trainer/consultant Kijken naar kinderen op Hogeschool KPZ.

Boukje Bruins is hogeschooldocent taal en als docent-onderzoeker verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.

DE TAALUNIE MAAKT ZICH STERK VOOR KWALITEITSVOL ONDERWIJS NEDERLANDS

De Taalunie vindt het belangrijk dat het onderwijs Nederlands kwaliteitsvol is, en toegankelijk voor iedereen. Ze signaleert uitdagingen en problemen, maar ook kansen en mogelijkheden voor het onderwijs Nederlands en adviseert aan beleid en praktijk. Daarnaast verzamelt en deelt de Taalunie wetenschappelijke kennis over het onderwijs Nederlands. Sinds 2017 is de visietekst *Iedereen taalcompetent!* richtinggevend voor alle activiteiten van de Taalunie op het gebied van het onderwijs Nederlands in Nederland en Vlaanderen.

IEDEREEN TAALCOMPETENT!

In 2017 publiceerde de Taalunie de visietekst *Iedereen taalcompetent!* Daarvoor werkte ze samen met Nederlandse en Vlaamse onderwijsexperts. De tekst beschrijft wat volgens de Taalunie de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands van vandaag en morgen zou moeten zijn opdat het leerlingen blijvend zou kunnen voorbereiden op de vele uitdagingen in hun maatschappelijke en professionele leven. Centraal in de tekst staat het begrip 'taalcompetentie': het geheel aan (talige) kennis, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om talig te kunnen functioneren in een brede waaier aan contexten. Met de tekst hoopt de Taalunie iedereen die bij het onderwijs Nederlands betrokken is – leraren, methodemakers, curriculumontwikkelaars, onderwijsonderzoekers, onderwijsinspecteurs, beleidsmakers, enz. – te inspireren voor eigentijds, aansprekend en toekomstgericht onderwijs Nederlands.

*De visietekst *Iedereen taalcompetent!* kan je raadplegen via taalunie.org/publicaties/19/iedereen-taalcompetent*

TAALCOMPETENTIES VAN LERAREN

Leraren hebben verschillende taken en rollen. Ze staan voor de klas, hebben contact met collega's en ouders, en leren ook nog zelf. Bij alles wat ze doen, maken ze gebruik van taal. Van leraren wordt dan ook terecht verwacht dat ze én zelf taalcompetent zijn én bijdragen aan de taalontwikkeling van hun leerlingen. Welke taalcompetenties ze daarvoor nodig hebben, en hoe deze hun didactisch, pedagogisch en professioneel handelen kunnen ondersteunen en versterken, wordt beschreven in het referentiekader *De taalcompetente leraar*. Het kader kwam tot stand in samenwerking met lerarenopleiders, leraren en andere experts uit Nederland en Vlaanderen en kan gebruikt worden in opleidingen, bij de begeleiding en nascholing van leraren en bij het vormgeven van taalbeleid. In de podcast *De taalcompetente leraar* komt het kader tot leven aan de hand van verhalen uit de praktijk.

*De publicatie *De taalcompetente leraar* kan je raadplegen via taalunie.org/publicaties/196/de-taalcompetente-leraar. De podcastreeks *De taalcompetente leraar* is te beluisteren via bekende podcast-apps als Apple podcasts, Spotify en Google podcasts.*

HTNO

De Taalunie maakt jaarlijks beschrijvingen van het wetenschappelijk onderzoek dat over het onderwijs Nederlands verschijnt. Daarmee wil ze de kennis die uit onderzoek voortkomt toegankelijk maken voor onderwijsprofessionals. Die beschrijvingen worden gepubliceerd in de databank 'Het Taalonderwijs Nederlands Onderzocht', kortweg: HTNO. De databank telt inmiddels meer dan 2500 beschrijvingen van onderzoekspublicaties van 1969 tot nu. Met dit project wil de Taalunie de kloof tussen het onderzoek en de praktijk overbruggen.

*Raadpleeg de website via
taalunie.org/informatie/81/htno-databank*

EFFECTIEF LEESONDERWIJS

Begrijpend lezen is een belangrijk aspect van taalcompetentie. Wie goed kan lezen, heeft daar een leven lang voordeel en plezier van. De Taalunie zet zich daarom in om het leesbegrip én de leesmotivatie van leerlingen te verbeteren. Het advies *Effectief onderwijs in begrijpend lezen* uit 2019 is daarbij leidend.

Naar aanleiding van het advies sprak de Taalunie met Nederlandse en Vlaamse lerarenopleidingen over hun behoeftes en wensen om effectieve leesdidactiek beter te verankeren in hun onderwijs. Daarnaast verspreidde de Taalunie goede praktijkvoorbeelden, publiceerde ze artikelen over effectief leesonderwijs in vaktijdschriften en maakte ze, in samenwerking met Klasse en Leraar24, inspirerende filmpjes over lezen. Samen met hogeschool Odisee, AP Hogeschool en UGent ontwikkelde ze een digitale 'leesscan', waarmee schoolteams snel en zelfstandig de sterktes en zwaktes van hun leesonderwijs in kaart kunnen brengen.

*Alle publicaties van de Taalunie en de goede praktijkvoorbeelden die werden verzameld omtrent effectief leesonderwijs zijn te raadplegen via taalunie.org/dossiers/32/begrijpend-lezen-en-leesmotivatie
De leesscan kan je bekijken via www.leesscan.be*

VANAF MEI 2022: WWW.RIJKETEKSTEN.ORG

Werken met rijke teksten draagt bij aan de taal- en kennisontwikkeling van leerlingen. 'Rijke teksten' zijn authentieke, goed geschreven teksten die gebruikt kunnen worden in het taal- en zaakvakonderwijs. De Taalunie ontwikkelt een website, www.rijketeksten.org, waarop ze een verzameling aan rijke teksten voor het leerplichtonderwijs (6-18 jaar) zal aanbieden. De teksten zullen verschillende genres en thema's bestrijken. Met de website hoopt de Taalunie leraren en onderwijsbegeleiders een instrument aan te reiken om aan de taalontwikkeling van leerlingen te werken. De website komt tot stand in samenwerking met een werkgroep van experts op het gebied van taal- en leesonderwijs en een redactieraad die de teksten zorgvuldig selecteert.

www.rijketeksten.org is raadpleegbaar vanaf mei 2022.

OVER DE AUTEUR

Heleen Rijckaert is beleidsadviseur onderwijs bij de Taalunie.

Over de Taalunie

De Taalunie is een organisatie waarbinnen Nederland, Vlaanderen en Suriname samen beleid maken voor het Nederlands. Ze zet zich in voor de taal zelf, het gebruik van de taal en de positie van het Nederlands in de wereld.

EEN LEESCULTUUR OP SCHOOL CREEER JE SAMEN

TOPICLIJST LEESCULTUUR MET VIJFTIEN ZICHTLIJNEN

Lezen krijgt momenteel landelijk alle aandacht in het onderwijs. Hoe ondersteunen we opgroeiende kinderen om blijvend gemotiveerde en vaardige lezers te worden? Recent heeft de Leescoalitie (2020) samen met verschillende organisaties uit het onderwijs, cultuur en jeugdgezondheid het manifest Oproep tot een ambitieus Leesoffensief geschreven. Ze onderstreept hierin het belang van een leescultuur: 'leesvaardigheid en een rijke leescultuur zijn belangrijke stabiliserende factoren voor een democratische samenleving' (p.6). Of leerlingen leesvaardig zijn, wordt al uitgebreid getoetst, maar hoe heb je als school nu een duidelijk beeld van je leescultuur? In deze bijdrage presenteren we een topiclijst die in het kader van het kortlopend NRO-onderzoek Leraren als leesbevorderaars geconstrueerd is.

LEESCULTUUR: IT TAKES A VILLAGE TO RAISE A READING CHILD

Stichting Lezen (2020) definieert Leesklimaat/leescultuur als: 'de mate waarin tijd en ruimte voor lezen en leesbevordering onderdeel zijn van het gezin, de kinderopvang, de school of de samenleving.' (p.71). Er kunnen dus verschillende contexten zijn waarbinnen er sprake is van een leescultuur. Als we de leescultuur op een school in beschouwing nemen, dan zijn er veel aspecten waarin een leescultuur doorschemert. De Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur (2019) beschrijft de volgende aspecten: 'Een leescultuur op school is bijvoorbeeld merkbaar aan een goede mediatheek, het gebruik van boeken en tijdschriften in de lessen, activiteiten met andere tekstvormen (...), ruimte voor vrij lezen en aandacht voor voorlezen. Op een school met een leescultuur zijn leesexperts te vinden en voelt elke leraar (...) zich medeverantwoordelijk voor het bevorderen van het lezen en de leesmotivatie.

Het plezier in taal is er zichtbaar: er zijn activiteiten rondom taal en lezen (...) Op een school met een leescultuur zijn leraren lezende voorbeelden. Er is een taalbeleidsplan waarin leesmotivatie een belangrijke plek inneemt' (Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur, 2019, p.42).

Een leescultuur kent dus vele kanten. Hoe kun je die kanten systematisch in kaart brengen, en -nog belangrijker- hoe kun je daaruit aandachtspunten voor leescultuurontwikkeling benoemen?

TOPICLIJST LEESCULTUUR MET ZICHTLIJNEN EN KIJKPUNTEN

Hogeschool KPZ verricht samen met teacher leaders van zeven basisscholen, Hogeschool Viaa, prof. dr. Roel van Steensel van de Erasmus Universiteit Rotterdam en Stichting Lezen een kortlopend NRO-onderzoek naar de leraar als leesbevorderaar. In dit onderzoek wordt gekeken naar hoe de kwaliteiten van de leraar als leesbevorderaar versterkt kunnen worden, waarbij zowel naar de leraar gekeken wordt als naar de context waarin deze functioneert. Het onderzoek is in volle gang. Vijftig leraren participeren. In het vooronderzoek is uitvoerig gekeken naar de context. Er bestond nog geen instrument om de leescultuur in kaart te brengen. Samen met docentonderzoekers en leraren is een topiclijst gemaakt die scholen kunnen inzetten om naar hun leescultuur te kijken. De lijst bestaat uit vijftien zichtlijnen waarbij eerder werk van verschillende organisaties als basis gediend heeft (Duo Onderwijsonderzoek & Advies, 2019; Kantar, 2020; Sterrenchecklist, z.j.; Stichting Lezen, 2020). Er wordt momenteel met de inzet van de topiclijst geëxperimenteerd op zeven basisscholen.

Topiclijst leescultuur

- het opnemen van leesbevordering als structureel onderdeel van beleid;
- leesbevordering budgetteren;

- het toewijzen van specifieke taken (taal-/leesspecialist, taalcoördinator, leescoördinator);
- het coördineren en evalueren van leesbevordering;
- het structureel professionaliseren van leraren op het gebied van leesbevordering;
- het voorhanden zijn van een divers aanbod van aantrekkelijke en toegankelijke boeken;
- het zorgdragen voor een aantrekkelijke en rustige leesomgeving;
- de mogelijkheid van leerlingen om zelf boeken te pakken en te lezen;
- het aansluiten op de verschillende ontwikkelingsniveaus en leesinteresses van leerlingen;
- het vasthouden aan een voorleesroutine; een vaste plek in het dagritme voor voorlezen;
- vrij lezen: het vasthouden aan een leesroutine (vrij lezen: leerlingen kiezen zelf een boek/tekst);
- lezen in het curriculum, anders dan vrij lezen en voorlezen door professional: het vasthouden aan een leesroutine;
- het organiseren van interactie over lezen;
- het deelnemen aan een lokaal leesbevorderingsnetwerk met gemeenten, scholen, bibliotheken en boekhandel;
- het verbinden van de thuisfeer en de schoolsfeer.

Iedere zichtlijn heeft weer verschillende kijkpunten met een toelichting. Voorbeelden van kijkpunten zijn: inhoud, participatie, inbedding, status, visie, verantwoording, bereik, gerichtheid, doelen. De topiclijst kan ingezet worden bij schoolontwikkeling. Deze geeft zowel overzicht als inzicht. Voor iedere zichtlijn kan op een vijfpuntsschaal aangegeven worden in hoeverre betrokkenen tevreden zijn over hoe de lijnen

zichtbaar zijn in de school (zeer ontevreden, ontevreden, niet tevreden/niet ontevreden, tevreden, zeer tevreden). Het invullen van de kijkpunten en vooral het voeren van het gesprek hierover in het team verheldert brengt de cultuur in beeld en is een professionaliseringsactiviteit op zichzelf.

De verschillende zichtlijnen van de topiclijst en bijbehorende actoren verduidelijken dat een cultuur samen gecreëerd wordt. Het gaat er dus niet alleen om of leerlingen lezen, ook een niet alleen om de kwaliteiten van de leraar op het gebied van leesbevordering; ook andere internen en externen maken de cultuur bloeiend.

LITERATUUR

- Duo Onderwijsonderzoek & Advies. (2019). *Leesbevordering basisonderwijs 2019. Stand van zaken*. Stichting Lezen. (p.15)
- Kantar. (2020). *Voorlezen in de kinderopvang: Onderzoeksrapport 2020*. Stichting Lezen. (p.12)
- Leescoalitie. (2020). *Oproep tot een ambitieus Leesoffensief*. www.tijdvooreenleesoffensief.nl/
- Raad voor Cultuur & Onderwijsraad. (2019). *Lees! Een oproep tot een leesoffensief*. Raad voor Cultuur/Onderwijsraad
- Sterrenchecklist primair onderwijs (debibliotheekopschool.nl)
- Stichting Lezen. (2020). *De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar*. Stichting Lezen.

OVER DE AUTEURS

Wenckje Jongstra is associate lector en programmaleider taalstimulering op Hogeschool KPZ. **Ilse Klaver** is leraar en taalspecialist op KBS De Klimboom in Dronten. **Ludo van Doornik** is directeur van KBS De Klimboom in Dronten.

HISTORISCH REDENEREN DOOR INTERACTIE MET EN OVER SCHURENDE EN NABURIGE TEKSTEN

Hogeschool KPZ experimenteert al enige jaren met de inzet van schurende en naburige teksten (Jongstra & Van den Ende, 2021). Het gaat om een domeinoverstijgende methodiek; er wordt integraal gewerkt aan meerdere doelen zoals het versterken van leesmotivatie, mondelinge taalvaardigheid, leesvaardigheid en kennisvergroting in vakgebieden. De teksten vullen elkaar op inhoud aan, spreken elkaar enigszins tegen of kennen andere perspectieven. De teksten zijn fragmenten die uit rijke jeugdliteratuur komen. Deze literatuur wordt door de leraar gepromoot waardoor leerlingen verder kunnen lezen bij stilleesmomenten. Belangrijke onderdelen van de methodiek zijn het samenwerkend leren en de interactie over de tekst. Leerlingen werken in groepen en iedere leerling is verantwoordelijk voor het ontsluiten van zijn eigen tekst, maar de leerlingen hebben elkaar nodig om tot dieper begrip te komen door met elkaar in gesprek te gaan over de gelezen teksten.

In 2020 heeft Hogeschool KPZ samen met leraren van vier basisscholen de methodiek van schurende en naburige teksten doorontwikkeld op het gebied van het geschiedenisonderwijs, gericht op het historisch redeneren. Er is binnen het geschiedenisonderwijs gekozen voor het historisch redeneren omdat deze vaardigheid in het huidige geschiedenisonderwijs vaak onderbelicht blijft (Huijgen, 2018). In een pilot hebben leraren van de groepen 5 t/m 8 kunnen experimenteren met de methodiek. Vanuit het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ is de kwaliteit van de aanpak onderzoeksmatig gemonitord (Jongstra et al., 2020). In dit artikel presenteren we drie aandachtspunten voor de leraar om tijdens het werken met schurende en naburige teksten het historisch redeneren in de interactiefase didactisch vorm te geven. We leggen hierbij tevens uit waarom deze aandachtspunten van belang zijn.

Historisch redeneren didactisch vormgeven in de interactiefase is een uitdaging

De onderdelen historisch denken en historisch redeneren omvatten volgens Van Boxtel en Van Drie 'een waarneembare activiteit in gesproken of geschreven woord waarin historische kennis, historische vaardigheden en besef van de aard van de discipline geschiedenis tot uitdrukking komen' (2008, p.1). Bij het historisch redeneren gaat het erom dat leerlingen niet alleen over historische gebeurtenissen leren, maar dat zij ook leren hoe zij daarbij tot eigen vragen, interpretaties en betekenisgeving kunnen komen. Van Boxtel en Van Drie stellen dat de vaardigheid historisch redeneren uit zes componenten bestaat, respectievelijk het stellen van historische vragen, het gebruik van bronnen, contextualiseren, argumenteren, het gebruik van historische begrippen en het gebruik van structuurbegrippen (2008).

Uit het kwaliteitsonderzoek naar de aanpak blijkt dat de ervaringen met de methode overwegend positief zijn, maar dat het voor leraren nog een uitdaging is om het historisch redeneren didactisch vorm te geven in de interactiefase. In het geval dat leerlingen niet voldoende aangemoedigd worden om dieper aan de slag te gaan met het historisch redeneren, bestaat er echter een kans dat het werken met rijke, schurende en naburige teksten gaat lijken op een 'gewone' leesoefening.

Drie aandachtspunten bij didactisch vormgeven van historisch redeneren

Aan de hand van de feedback uit de proefperiode formuleren we drie aandachtspunten ten aanzien van het vakoverstijgend werken:

- Het versterken van diepe woordenschat door het bespreken van historische begrippen en structuurbegrippen.
- Het versterken van evaluatie en reflectie door het stellen van evaluatieve historische vragen.
- Het uitlokken van historisch inlevingsvermogen door aandacht voor multiperspectiviteit.

Deze drie aandachtspunten lichten we hieronder toe. We tonen ook aan hoe deze aandachtspunten aansluiten bij de bouwstenen van effectieve didactiek zoals opgesteld in het boek 'Wijze lessen: twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek' door Surma et al. (2019).

Aandacht voor diepe woordenschat met historische begrippen en structuurbegrippen (kennisvergroting)

In het project met schurende en naburige teksten wordt gewerkt met een combinatie van fictie- en non-fictieteksten uit een selectie van jeugdboeken die verwant zijn aan een bepaald historisch thema (bijvoorbeeld: vrijheidsbeperking van de Joden in de Tweede Wereldoorlog). Het taalgebruik in deze teksten is overwegend uitdagender dan in de gewone geschiedenislesstof. Dit bredere scala aan woorden en complexe zinnen kan, indien goed ingezet, ten goede komen aan het vermogen om historisch te redeneren. De leraar kan een dieper begrip van een historisch thema of historisch concept teweegbrengen/opwekken door voorafgaand aan het leesmoment relevante voorkennis en benodigde woordenschat te activeren (Surma et al., 2019).

Bij het creëren van historisch besef is het nuttig om *structuurbegrippen* aan bod te laten komen in de les (Van Boxtel & Van Drie, 2008). Structuurbegrippen worden gebruikt om historische processen te

verduidelijken. Denk aan begrippen als 'oorzaak' en 'gevolg', 'verklaring', 'verandering', 'bedoeld' of 'onbedoeld', 'bijzonder' of 'algemeen'. Kennis van deze begrippen stimuleert de denk- en taalontwikkeling gelijktijdig (Damhuis et al, 2013).

Ook voor het doorgronden van *historische begrippen* (veelal abstracte begrippen zoals 'Verlichting') biedt het aanbieden van rijke, schurende en naburige teksten houvast. Als dit soort abstracte begrippen goed duidelijk zijn voor de lezer, heeft dit positieve gevolgen voor het leesbegrip van teksten rondom deze thema's. Onderzoek door Cervetti, Wright en Hwang (2016) laat zien dat het belangrijk is om in onderwijsactiviteiten expliciet conceptuele samenhang op het gebied van (woord)begrip aan te brengen. Hierbij worden specifieke concepten gepresenteerd, worden ze bewust herhaald en wordt er op de nieuwe begrippen voortgebouwd. Begrippen kunnen dan bijvoorbeeld worden uitgelegd aan de hand van gerelateerde begrippen in de tekst. Zo kan woord in eerste instantie gecombineerd worden met beeld, een manier van aanleren die in de vierde bouwsteen van effectieve didactiek gesuggereerd wordt. De leraar kan bijvoorbeeld een foto van een harnas laten zien en vervolgens vragen wat er in de teksten van de les 'Ridders' over harnassen wordt geschreven. Daarna kan op dit concept doorgevraagd worden. Moeilijke of nieuwe woorden kunnen gerelateerd worden aan andere nieuwe woorden zoals 'wat zou er gebeuren als een ridder geen *harnas* droeg tijdens een *stootaanval*' en waarom 'was het belangrijk dat een ridder zijn *harnas* met *tierelantijnen* versierde?' Dit dient er onder andere toe om het begrip van de concepten, woordenschat en vermogen om intertekstuele verbanden te leggen te versterken. De thematische benadering is motiverend en de teksten kunnen vakspecifieke kennis opbouwen en verdiepen (Cervetti et al., 2016).

Aandacht voor evaluatie en reflectie door het stellen van evaluatieve historische vragen

Een volgend aandachtspunt is het goed implementeren van evaluatie en reflectie. Een te oppervlakkige benadering van de tekst wordt genoemd als een probleem in de leesvaardigheidsdidactiek (Gubbels, 2021). Wanneer de les niet boven de tekst uitstijgt, staat dat het vermogen om eigen aandeel in te brengen en dus ook om historisch te redeneren in de weg. Idealiter wordt de leerling tijdens de les gestimuleerd om kritisch op de vorm, inhoud en auteur te reflecteren (Stichting Leerplanontwikkeling, 2019, p.21).

Evalueren en reflecteren zijn kenmerken die worden opgenomen in de taakuitvoering van leesvaardigheid (Pulles & Prenger, 2019). In de domeinbeschrijving van leesvaardigheid in het basisonderwijs wordt het onderdeel 'evalueren' op zakelijke teksten als volgt omschreven: 'de leerling kan een oordeel over een tekst(deel) verwoorden, de leerling kan reflecteren op de geschreven teksten en de leerling kan relaties tussen en binnen teksten evalueren' (p. 23-24). Om op deze manier over een tekst na te denken, moet een leerling de tekst nauwkeurig en 'diep' lezen. Het oppervlakkig scannen van de informatie is hiervoor niet voldoende. Het stellen van gerichte reflectievragen zorgt ervoor dat leerlingen gestimuleerd worden om een beargumenteerd oordeel te vormen (Gubbels, 2021).

Om tot een dieper historisch begrip te komen, moet er bij het lezen van historische teksten beroep worden gedaan op een dieper niveau van kennis, waarbij nieuwe informatie aan de eigen kennis getoetst wordt. Van Boxtel en Van Drie (2008) wijzen erop dat het stellen van zogenaamde evaluatieve vragen één van de meest effectieve manieren is om de leerlingen tot historisch redeneren aan te zetten. Het blijkt uit ons onderzoek dat leerlingen uit zichzelf snel terugvallen op het zoeken naar antwoorden binnen het kader van wat ze al kennen. Daarom is het van belang dat vraagstelling de leerlingen dwingt om buiten dit kader te denken.

Door het stellen van denk vragen over de gelezen teksten gaan de onderwerpen al meer leven bij de kinderen, en kunnen zij nieuwe informatie makkelijker onthouden (Damhuis et al, 2013). Een voorbeeld van een evaluerende vraag kan zijn: 'waarom denk je dat ridders soms geld betaalden in plaats van mee te doen met een toernooi?' of 'denk je dat de ridders bang waren voor zo'n gevecht?' De antwoorden van dit soort vragen zijn niet expliciet te vinden in de tekst. Het kunnen beantwoorden ervan vergt een diepgaand begrip van de tekst en vraagt om kritische reflectie. Componenten van het historisch redeneren worden hierbij aangesproken, zoals het gebruik van bronnen, contextualiseren en argumenteren.

Om te kunnen reflecteren en evalueren wordt een beroep gedaan op verscheidene hogere orde vaardigheden. Deze vaardigheden zullen bij de meeste basisschoolleerlingen nog gestuurd moeten worden. Het mondeling bespreken van historische onderwerpen en de gelezen teksten is hierbij

waardevol. De leraar kan, zoals in de derde bouwsteen van didactiek wordt aangeraden, de denkstappen modellen en hierbij ook gebruik maken van de historische- en structuurbegrippen om te laten zien hoe hij of zij tot een antwoord komt. Hierover volgt in de volgende paragraaf meer. Er zal ook meer worden verteld over het voeren van 'taaldenkgesprekken' en hoe deze ingezet kunnen worden om leerlingen zich te laten inleven in een historische situatie.

Aandacht voor historisch inlevingsvermogen door multiperspectiviteit

Het blijkt uit de feedback van leraren die met de methodiek van schurende en naburige teksten gewerkt hebben, dat kinderen het moeilijk vinden om zich in te leven in de historische tijd. Zo ging één van de lessen die in de pilot werd gegeven over Willem van Oranje. Op de vraag hoe leerlingen het zouden vinden om prins te zijn, vervielen leerlingen snel in een antwoord als 'het lijkt me wel leuk om rijk te zijn'. Uit dit antwoord blijkt dat zij componenten van het historisch redeneren, zoals het gebruiken van de bron en het contextualiseren in de tijdsperiode, nog niet zelfstandig toepassen. In de twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek wordt in de derde en zevende bouwsteen gewezen op het belang van de leraar om te begeleiden wanneer leerlingen nog geen expertise hebben in een bepaald domein, door middel van *modeling* en *scaffolding* (Surma et al., 2019).

Het is van belang dat leerlingen historische gebeurtenissen en figuren kunnen plaatsen in de context van een ander soort samenleving en tijdperk (Van der Ploeg & Huijgen, 2020). Om dat te bereiken, moeten zij zich kunnen verplaatsen in historische figuren, dingen vanuit verschillende perspectieven bekijken en er diep over nadenken. Hier ligt een rol voor het zogenaamde affectieve leren waarbij leerlingen hun inlevingsvermogen moeten gebruiken om een mening te vormen (Logtenberg, 2012). Dit niveau van historisch denken staat bekend als 'contextuele historische empathie' (Van Boxtel & Van Drie, 2012). Voor kinderen jonger dan elf is het nog niet realistisch om te verwachten dat zij zelfstandig de geschiedenis kunnen contextualiseren via historische empathie (Van Boxtel & Van Drie, 2012). De leraar moet dus een begeleidende rol spelen om de leerlingen uiteindelijk zelf de benodigde denkstappen te laten maken. In de zevende bouwsteen wordt gewezen op het nut van *scaffolding*, waarbij de leerlingen eerst aan de hand genomen worden met 'stap voor stap' -uitleg

(modeling) en concrete voorbeelden, vervolgens uitgedaagd worden om zelf denkstappen te zetten en uiteindelijk zelfstandig in staat zijn deze denkstappen te zetten (Surma et al., 2019).

Een manier om leerlingen te ondersteunen bij het toepassen van hun historische inlevingsvermogen is het voeren van historische ‘taaldenkgesprekken’ in de klas. Dit zijn discussies waarbij de leerlingen verschillende perspectieven kunnen geven over een historisch onderwerp en waarbij de leraar aanwezig is om de gesprekken te structureren en model te staan voor de denkstappen die gemaakt worden door deze te benoemen (Damhuis, 2013).

Teksten die iets vanuit een bepaald perspectief vertellen, kunnen leerlingen ook ondersteunen in het inleven en contextualiseren (Logtenberg, 2012). Deze strategie, waarin naast algemene informatie ook persoonlijke perspectieven worden aangeboden, wordt al vaak gebruikt om historisch inlevingsvermogen op te wekken in musea (Savernije et al. 2017). Rijke teksten die een persoonlijk verhaal vertellen, zijn een mooie aanvulling op informatieve teksten. Zo’n tekst is bij uitstek een schurende of naburige tekst, omdat deze een andere kant van het verhaal vertelt. Bij de les over Christoffel Columbus kan de leraar bijvoorbeeld een taaldenkgesprek aanwakkeren over de vraag waarom de inheemse bevolking van Amerika niet zo enthousiast was over de ontdekking van Columbus als de Europese bevolking.

Tot besluit

Het vergroten van de vaardigheid historisch redeneren is noodzakelijk. Interactie met en over rijke, schurende en naburige teksten biedt ruimte om het tijdperk, de ruimte en de samenleving waarin historische gebeurtenissen zich hebben afgespeeld krachtig te verbeelden. Daardoor komt de geschiedenis tot leven.

OVER DE AUTEURS

Laurie Bastemeijer is afgestudeerd in Book & Digital Media Studies. Ze won de Victorine van Schaick-scriptieprijs met haar scriptie over de rol die audioboeken kunnen spelen voor fictieonderwijs op het vmbo. **Wenckje Jongstra** is associate lector en programmaleider taalstimulering op Hogeschool KPZ.

Literatuur

- Cervetti, G.N., Wright, T.S., & Hwang, H. (2016). Conceptual coherence, comprehension, and vocabulary acquisition: A knowledge effect?. *Read Writ* 29, 761-779. <https://doi.org/10.1007/s11145-016-9628-x>
- Damhuis, R., Vonk, A., Tammes, C. & Postma, G. (2013). Taal, denken en geschiedenis; historisch redeneren met kinderen op de basisschool. *Kleio* 6, 4-9.
- Gubbels, J. (2021). *Reflecteren op de meerdere teksten over hetzelfde onderwerp*. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), *Handboek Didactiek Nederlands. Levende Talen*. <https://didactieknl.nl/zokanhetook/2021/06/reflecteren-op-meerdere-teksten-over-hetzelfde-onderwerp/>.
- Huijgen, A. (2018). Promoting historical contextualization: the development and testing of a pedagogy. *Journal of Curriculum Studies* 50(3), 410-434.
- Jongstra, W., Bastemeijer, L., & Pauw, I. (2020). *De waarde van schurende en naburige teksten voor de versterking van leesmotivatie, leesbegrip en historisch redeneren; een niet experimenteel kwaliteitsonderzoek naar inzet en impact*. Hogeschool KPZ. <https://hbo-kennisbank.nl/>
- Jongstra, W., Van den Ende, H., & Zwama, M. (2021). De kracht van verwondering bij het lezen van schurende en naburige teksten. *Zone* 20(3), 6-10.
- Logtenberg, A. (2012). *Questioning the past. Student questioning and historical reasoning* [Proefschrift, Universiteit van Amsterdam] Interfacultaire Lerarenopleidingen van de Universiteit van Amsterdam.
- Pulles, M., & Prenger, J. (2019). Leesvaardigheid in het basisonderwijs. Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek. <https://www.slo.nl/@12254/leesvaardigheid/>
- Savernije, Geerte M, & De Bruijn, Pieter. (2017). Historical empathy in a museum: Uniting contextualisation and emotional engagement. *International Journal of Heritage Studies: IJHS*, 23(9), 832-845.
- Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P.A. (2020). *Wijze lessen. Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. <https://didactieonline.nl/artikel/nieuw-wijze-lessen>
- Van Boxtel, C., & Van Drie, J. (2012) 'That's in the Time of the Romans! Knowledge and Strategies Students Use to Contextualize Historical Images and Documents', *Cognition and Instruction* 30:2, 113-145.
- Van Boxtel, C. & Van Drie, J. (2008), 'Het vermogen tot historisch redeneren: onderliggende kennis, vaardigheden en inzichten'
- Van der Ploeg, B., & Huijgen, T. (2020). 'Breaking the bubble': Hoe historisch redeneren kan bijdragen aan inleven en het begrijpen van andere perspectieven. *Veerkracht* 17(3), 10-13.

UITDAGINGEN EN ONTWIKKELINGEN

DE STAND VAN ZAKEN IN HET LEERGEBIED NEDERLANDS

Hoe gaat het met het taalonderwijs? Hoe wordt digitale geletterdheid eigenlijk zichtbaar in het taalonderwijs? Wat staat er over meertaligheid in de kerndoelen? Wat moeten we doen met de tegenvallende resultaten op schrijfvaardigheid? Wat speelt er momenteel in het taalonderwijs?

Dit soort vragen beantwoordt SLO periodiek in een vakspecifieke trendanalyse, een publicatie waarin per vakgebied wordt beschreven wat de belangrijkste ontwikkelingen en knelpunten in het curriculum zijn. Zo'n trendanalyse richt zich met name op het primair en voortgezet onderwijs, met hier en daar uitstapjes naar bijvoorbeeld het speciaal- en hbo-onderwijs (lerarenopleidingen).

Voor het leergebied Nederlands verscheen in april een actualisatie van deze trendanalyse, gericht op primair en onderbouw voortgezet onderwijs (Prenger, Van Silfhout & Herder, 2021). In dit artikel kunnen we niet alle gesignaleerde maatschappelijke en curriculaire uitdagingen uit deze analyse beschrijven, daarom lichten we er drie uit. Ook blikken we vooruit op wat op stapel staat met betrekking tot de actualisatie van de kerndoelen po en onderbouw vo voor het leergebied.

INZICHT KRIJGEN IN WAT SPEELT

Om een actueel beeld te schetsen van wat er speelt in het curriculum Nederlands, gaan we zorgvuldig te werk. We nemen de laatste trendanalyse als uitgangspunt (Van der Leeuw et al., 2017) en kijken op basis van publicaties en inzichten uit wetenschap, beleid en praktijk wat er veranderd is, aangevuld of aangescherpt moet worden. We kijken naar maatschappelijke ontwikkelingen en naar ontwikkelingen binnen het leergebied: wat hebben we gemerkt, gehoord of gelezen? Op basis daarvan schrijven we een eerste versie van de actualisatie van de trendanalyse die we voorleggen aan een klankbordgroep van experts uit verschillende expertisedomeinen uit de taaldidactiek, vertegenwoordigers uit po en vo. Met hun feedback en aanvullingen komen we dan tot een actualisatie van de vakspecifieke trendanalyse die gepubliceerd kan worden. Zoals gezegd lichten we nu drie actuele maatschappelijke en curriculaire uitdagingen uit deze analyse toe en gaan we in op de relatie met het taalonderwijs: kansengelijkheid, meertaligheid en de doorlopende leerlijn. Voor de andere ontwikkelingen verwijzen we graag naar de gepubliceerde actualisatie van de trendanalyse (Prenger, Van Silfhout & Herder, 2021).

ELKE LEERLING EEN KANS VOOR EEN STERKE TAALBASIS

Nog steeds actueel en relevant als altijd: ter bevordering van kansengelijkheid moeten we in het onderwijs zorgen dat alle leerlingen een sterke taalbasis kunnen opbouwen. De taalvaardigheid van leerlingen is immers van grote invloed op het verloop van schoolcarrières van leerlingen. Het vergroten van die taalvaardigheid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid binnen het onderwijs van alle leergebieden, waarbij de basis gelegd wordt binnen het leergebied Nederlands. Tegelijkertijd nemen de zorgen over de basiskennis- en vaardigheden van leerlingen in het po en vo toe.

Op de website Vakspecifieke trendanalyse Nederlands vind je alle documenten bij elkaar. In de Trendanalyses vind je wat de belangrijkste ontwikkelingen en uitdagingen op leerplanniveau voor het onderwijs. Zie: www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/vakspecifieke/

In relatie tot het leergebied Nederlands zien we dat leerlingen minder gemotiveerd zijn om te lezen, minder goed in staat zijn om complexe teksten te begrijpen en te beoordelen (Gubbels et al., 2019), en dat er problemen zijn op het gebied van mondelinge taalvaardigheid en schrijven (Inspectie van het Onderwijs, 2019a; 2019b; 2021). Lang niet alle leerlingen halen bijvoorbeeld het minimumniveau 1F voor schrijfvaardigheid aan het eind van het po (Inspectie van Onderwijs, 2021), wat – zo blijkt uit onderzoek – doorwerkt in het mbo, ho en wo, waar de zorgen om de schrijfvaardigheid van studenten groot zijn en voor ho en wo groter zijn dan die om de leesvaardigheid (Warps et al., 2021).

Om het tij te keren en om leerlingen optimale kansen te bieden voor het ontwikkelen van hun taalvaardigheid is het van belang dat we in het landelijk curriculum, de (centrale) toetsing en de dagelijkse onderwijspraktijk inzetten op het werken met authentieke en betekenisvolle taaltaken (VandenBranden, 2020). De focus moet liggen op het leerlingen leren doelgericht te communiceren en het kritisch leren omgaan met digitale en niet-digitale informatie, in een context van rijk taal aanbod met gelegenheid tot kennisopbouw. Daarbij verdienen technische taalvaardigheden (bij lezen en schrijven) ook een plek in het landelijk curriculum, omdat die vaardigheden in de huidige wettelijke curriculumdocumenten (de kerndoelen en het Referentiekader Taal) niet of niet genoeg geëxpliciteerd worden.

Actuele ontwikkelingen

- In de politiek klinkt een sterke roep om meer aandacht te geven aan de basisvaardigheden. Bij SLO is dit jaar het programma Basisvaardigheden gestart. Ook De Onderwijsraad werkt aan een advies over basisvaardigheden van leerlingen. De vraag die centraal staat: Wat is er nodig om het niveau van de basisvaardigheden te verhogen? Het advies verschijnt naar verwachting in het najaar van 2022. www.onderwijsraad.nl/adviezen/adviezen-in-voorbereiding/adviezen-in-voorbereiding/basisvaardigheden
- In 2021 is vanuit het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) budget beschikbaar gesteld voor het inrichten van een meerjarig peilprogramma in het voortgezet onderwijs met dezelfde opzet als in het primair onderwijs. Deze onderzoeken zullen worden uitgevoerd aan het einde van het tweede leerjaar van alle onderwijssoorten. Het peilingsonderzoek naar de kennis en vaardigheden op leesvaardigheid en vaardigheid in reken-wiskunde zal in het voorjaar van 2022 plaatsvinden. De peiling Leesvaardigheid einde

(speciaal) basisonderwijs is reeds afgerond. De resultaten van die peiling worden voorjaar 2023 verwacht.

<https://www.nro.nl/calls/peilonderwijs-lezen-en-rekenen-het-vo>

- Het project 'Na PISA de lente' richt zich op het verbeteren van het begrijpend leesonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (12-15 jaar). Gedurende twee jaar ontwikkelen docenten, lerarenopleiders en wetenschappers gezamenlijk vakspecifieke lesmaterialen om de leesvaardigheid van leerlingen te verbeteren en de samenhang tussen Nederlands en andere vakken te optimaliseren. Het project levert ook kennisclips en (digitale) artikelen op. Het project is een initiatief van de Werkgroep Onderzoek en Didactiek Nederlands (WODN) van de vereniging van Levende Talen Nederlands (LTN). Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met SLO en gesubsidieerd door het Ministerie van OCW. <https://didactieknederlands.nl/na-pisa-de-lente/>

Nu al beschikbaar voor de praktijk

- Dit voorjaar wordt de website lezeninhetpo.nl gelanceerd, een initiatief van Stichting Lezen en SLO in opdracht van OCW, naar analogie van de goedbezochte site lezeninhetvmbo.nl. De site heeft als doel een bondig overzicht te geven over recente inzichten rondom effectieve didactiek voor het leesonderwijs en leesbevordering. Lezeninhetpo.nl / lezeninhetvmbo.nl
- Onder de noemer 'Leesoffensief' zijn er verschillende initiatieven gaande om het leesonderwijs te verbeteren. De Kennistafel Effectief Leesonderwijs publiceerde onlangs het visiestuk *Beter leesonderwijs: van weten naar doen!*, een raamwerk neer voor goed leesonderwijs en voor de acties die nodig zijn om de voorwaarden voor goed leesonderwijs te realiseren. www.platformsameneronderzoeken.nl/samenwerkingsrelatie/kennistafel-effectief-leesonderwijs/ De Taalraad Begrijpend Lezen lanceerde een special bij het tijdschrift *MeerTaal* met inspirerende voorbeeld van scholen die vormgeven aan effectief leesonderwijs. taalunie.org/actueel/249/effectief-leesonderwijs-geven-hoe-doe-je-dat

AANDACHT VOOR MEERTALIGHEID

Ook niet nieuw, maar wel belangrijker dan ooit: een derde tot de helft van de leerlingen in het Nederlandse onderwijs gebruikt thuis een andere taal of taalvariatie, al dan niet naast het Standaardnederlands. We zien dat het onderwijs daar nog onvoldoende op in speelt (KNAW, 2018).

Het huidige taalcurriculum richt zich vooral op leerlingen met het Standaardnederlands als moedertaal, die gedurende het doorlopen van hun schoolloopbaan deze taal verder ontwikkelen. Alleen in de preambule van de kerndoelen po wordt het onderwijs in Nederlands als tweede taal genoemd. Terwijl talen en taalvariëteiten juist erg belangrijk zijn als voertuig voor denkprocessen en communicatie, als drager van cultuur en identiteit en als vormgever van de samenleving. Onderzoek laat het belang van de eerste taal zien voor de persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling van de leerlingen in het po (Duarte & Günther, 2019). Ook is de eerste taal een belangrijke basis voor de ontwikkeling van het Standaardnederlands. Reden genoeg om na te denken over hoe we met die meertaligheid omgaan, ook in het taalonderwijs: de prioriteit ligt natuurlijk bij de beheersing van het Standaardnederlands als primaire instructietaal binnen de school, maar we kunnen leerlingen ook bewust maken van de waarde en het belang van andere talen, taalvariëteiten, (sub)culturen en tradities. Voor henzelf en voor hun taalontwikkeling in het Nederlands.

Actuele ontwikkelingen

- Op 7 februari jl. werd Drongo gelanceerd, het nieuwe online platform over taal en meertaligheid, als vervolg op de succesvolle talenfestivals.
www.drongo.nl
- Om het gesprek op scholen over ruimte voor meertaligheid op school en in de klas te stimuleren, wordt door SLO een Team Support Agenda (TSA) ontwikkeld voor het po. De TSA is een werkwijze om als team kennis en inzichten op te doen over, in dit geval, het onderwerp meertaligheid. Het geeft een eerste aanzet hoe meertaligheid in de lespraktijk kan worden vormgegeven. Kennis, werkvormen en inspiratie vormen de basis om dit proces vorm te geven.

Nu al beschikbaar voor de praktijk

- Op de SLO-website komt een nieuwe themapagina over meertaligheid. Je vindt hier zinvolle informatie, inspirerende lesvoorbeelden en ideeën om meertaligheid een plek te geven op school en in de klas. De site wordt in de loop van 2022 aangevuld met een tabblad specifiek voor opleiders.
www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/meertaligheid
- Op Onderwijskennis.nl vind je een mooi artikel over omgaan met meertaligheid in de klas: Effectieve interventie: omgaan met meertaligheid.
www.onderwijskennis.nl/artikelen/effectieve-interventie-omgaan-met-meertaligheid

- In het kader van meertaligheid en diversiteit is het boek van Orhan Agirdag 'Onderwijs in een gekleurde samenleving' een aanrader!
- De geactualiseerde website www.meertalig.nl biedt vijf films over meertaligheid in het onderwijs, een beknopt kennisdossier, Q&A's voor ouders, leraren en schoolleiders over meertaligheid in de klas en links naar verdere verdieping.
www.meertalig.nl

EEN DOORLOPENDE LEERLIJN MET CONCRETE DOELEN

Binnen het leergebied Nederlands bestaan verschillende wettelijke kaders met verschillend geformuleerde doelen: kerndoelen voor het basisonderwijs, kerndoelen voor de onderbouw van het vo, eindexameneisen voor het vo en het Referentiekader Taal dat geldt voor po, (v)so, vo en mbo. Inhoudelijk sluiten al deze curriculum-documenten niet altijd goed op elkaar aan (Van der Leeuw, e.a. 2017). Door deze verschillende manier van doelbeschrijvingen, zijn de overgangen tussen sectoren niet helder en wordt de afstemming van en doorstroom tussen onderwijssectoren bemoeilijkt. Een duidelijke leerlijn met eenduidige doelbeschrijvingen is nodig van po naar vo, zodat deze ook richting geeft aan de aansluiting met voor- en vroegschoolse educatie, ISK en vervolgonderwijs. Daarbij moet goed gekeken worden of gestelde niveaubeschrijvingen ambitieus genoeg zijn, zoals niveau 1F van het Referentiekader Taal. De wettelijke kaders voor het leergebied Nederlands moeten voorzien in een duidelijke doorlopende leerlijn waarin de verschillende taaldomeinen zichtbaar zijn, de onderlinge samenhang beter geëxpliciteerd is, als ook de verbanden met de andere leergebieden.

Actuele ontwikkelingen

- In 2022 start de actualisatie van de examenprogramma's Nederlands, moderne vreemde talen, wiskunde, natuurwetenschappelijke vakken en maatschappijleer. Hiervoor heeft het ministerie van OCW opdracht gegeven aan SLO. Wanneer de actualisatie van kerndoelen en overige examenprogramma's start is nog niet bekend. Omwille van de samenhang met Nederlands en de moderne vreemde talen, start tegelijkertijd met eerdergenoemde vakken ook de actualisatie van klassieke talen/ Fries.
- Vanaf april kun je op de hoogte blijven via: www.actualisatieNE.nl en www.actualisatieMVT.nl.

- Momenteel wordt het Referentiekader Taal en Rekenen in opdracht van het ministerie van OCW geëvalueerd. Onderzoekers van ResearchNED en het Expertisecentrum Nederlands onderzoeken of het referentiekader een bruikbaar, passend en werkbaar instrument is dat bijdraagt aan goed reken- en taalonderwijs. SLO is gevraagd om een inhoudelijke analyse van de referentiekaders te maken. Beide rapportages zullen in het voorjaar aan OCW worden aangeboden.

OP STAPEL

Het signaleren van deze trends is een ding, maar hoe gaan we hier mee verder? Het nieuwe regeerakkoord geeft daar al wat richting aan: er komt een masterplan om de basisvaardigheden van leerlingen te versterken, met name schrijven, lezen, rekenen. Daarnaast willen de coalitiepartijen duidelijker aangeven wat ze van scholen verwachten, bijvoorbeeld bij de curriculumherziening. Met die actualisatie van het curriculum wordt een vervolg gegeven aan de voorstellen die het Ontwikkelteam Nederlands in oktober 2019 heeft opgeleverd, bestaande uit zeven grote opdrachten (GO) en acht bijbehorende bouwstenen (BS) voor het leergebied Nederlands (Ontwikkelteam Nederlands, 2019). In ons artikel in *Veerkracht 17-3* gingen we hierop in (Prenger & Van Silfhout, 2020).

Oud-minister Slob stuurde de Tweede Kamer in november de bijgewerkte werkopdrachten voor de actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's (Slob, 2021). In deze werkopdrachten beschrijft OCW aan welke eisen SLO moet voldoen bij het ontwerpen van nieuwe kerndoelen voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs en bij het ontwerpen van de nieuwe examenprogramma's. Met deze bijgestelde werkwijze en werkopdrachten staat alles klaar om aan de slag te gaan. De vakvernieuwingscommissie voor Nederlands zal binnenkort starten; in principe kan het bijstellen van de kerndoelen ook van start, dit is afhankelijk van politieke besluitvorming. We houden jullie graag op de hoogte!

OVER DE AUTEURS

Dr. Joanneke Prenger (j.prenger@slo.nl) en

Dr. Gerdineke van Silfhout (g.vansilfhout@slo.nl) zijn leerplanontwikkelaars bij SLO, landelijk expertisecentrum leerplanontwikkeling.

Op de foto links Gerdineke van Silfhout en rechts Joanneke Prenger

LITERATUUR

- Duarte, J. & Günther-van der Meij, M.T. (2019). Meer meertaligheid in het basisonderwijs: Ja maar, hoe? Nieuwe inzichten door meertaligheidsprojecten. *MeerTaal* 6(2), 14-17.
- Gubbels, J., van Langen, A. M. L., Maassen, N. A. M. & Meelissen, M. R. M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in Vogelvlucht*. Universiteit Twente.
- Inspectie van het Onderwijs. (2019a). *Peil.Mondelinge taalvaardigheid Einde basisonderwijs 2016 – 2017*.
- Inspectie van het Onderwijs. (2019b). *Peil.Mondelinge taalvaardigheid Einde speciaal basisonderwijs 2017 – 2018*.
- Inspectie van het Onderwijs. (2021). *Peil.Schrijfvaardigheid. Einde (speciaal) basisonderwijs 2018 -2019*.
- Ontwikkelteam Nederlands. (2019). *Voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Nederlands*. Curriculum.nu
- Prenger, J. Van Silfhout, G. en Herder, A. (2021). *Nederlands. Ontwikkelingen en uitdagingen in het curriculum po en onderbouw vo. SLO*.
- Prenger, J. en Van Silfhout, G. (2020). Nieuwe kerndoelen voor basisonderwijs en onderbouw vo. In: *Veerkracht 17(3)*, 4-9.
- KNAW. (2018). *Talen voor Nederland*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Gedownload van: <https://www.knaw.nl/nl/actueel/publicaties/talen-voornederland>.
- Slob, A.. (2021). *Aanbiedingsbrief bijgestelde werkopdrachten curriculum primair en voortgezet onderwijs* [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/11/01/aanbiedingsbrief-bijgestelde-werkopdrachten-curriculum-primair-en-voortgezet-onderwijs>.
- Van der Leeuw, B. , Meestringa, T., Van Silfhout, G., Smit, J., Hoogeveen, M., Prenger, J., Langberg, M., & Jansma, N. (2017). *Nederlands: Vakspecifieke trendanalyse 2017*. SLO.
- VandenBranden, K. (2020). *Het belang van authentieke taaltaken. Didactiek Nederlands – Handboek*. Geraadpleegd van <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/11/het-belang-van-authentieke-taaltaken/>.
- Warps, J., De Visser, M., Lodewick, J. & Termorshuizen, T. (2021). *Verkenning vervolgonderwijs. Wensen van het vervolgonderwijs betreffende kennis en vaardigheden van geslaagden uit het voortgezet onderwijs*. Onderzoek in opdracht van SLO en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. ResearchNed.

(W)ELKE LERAAR LEEST DIT?!

TECHNISCH LEZEN IN EEN DOORLOPENDE LIJN EEN PRAKTISCH HANDBOEK VOOR DE BASISCHOOL

In de rubriek (W)elke leraar leest dit?! wordt steeds een boek besproken dat interessant is voor pedagogisch professionals die werkzaam zijn in het domein kind en educatie.

Het is tijd om een recensie te schrijven over 'Het beste onderwijsboek van 2020'. Het knalroze boek *Technisch lezen in een doorlopende lijn* staat sinds dit collegejaar op de literatuurlijst voor studenten van de pabo. Zowel voltijd- als deeltijdstudenten schaffen dit boek aan voor de module over technisch leren lezen.

Het boek is opgebouwd uit drie delen; de eerste hoofdstukken behandelen het belang van geletterdheid, een korte beschrijving van het begrip technisch lezen en een aantal didactische principes. Daarna volgen hoofdstukken die specifiek gaan over één of enkele jaargroepen. Het laatste deel beschrijft de rol van onderwijskundig leiderschap en het belang van leesmotivatie en leesbevordering.

De noodzaak van dit boek is duidelijk; steeds meer leerlingen zijn laaggeletterd (Gubbels et al., 2019) en helaas haalt 27-30% van de leerlingen uit groep 3 het AVI-niveau E3 niet. Wanneer in groep 4 de aandacht komt te liggen op het voortgezet technisch lezen, heeft ruim een kwart van de leerlingen het aanvankelijk technisch lezen nog niet of nauwelijks onder de knie (Irausquin, 2015). Het is belangrijk dat kinderen vroeg het technisch lezen beheersen, zodat lezen minder inspanning kost en er eerder met plezier en met begrip kan worden gelezen.

Op de kaft van het boek prijkt de ondertitel 'praktisch handboek' en dat waarderen onze pabo-studenten. Een student vertelde: 'In dit boek staat alles in begrijpelijke taal uitgelegd en ik weet wat ik als leraar kan doen.' In ieder hoofdstuk staan namelijk rijtjes met tips, voorbeelden uit de praktijk, jaaroverzichten en duidelijke schema's die gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek. Dit maakt het boek ontzettend nuttig voor de aankomende of beginnende leraar. Of je nu werkzaam bent bij de kleuters, in groep drie of in de bovenbouw; in elke groep moet aandacht worden besteed aan lezen.

De praktische insteek heeft als valkuil dat de leraar de overzichten en (toets)planningen klakkeloos overneemt. Er zijn natuurlijk meer manieren waarop het aanvankelijk en voortgezet technisch lezen benaderd en aangeleerd kan worden. Je kunt de leerlingen het technisch lezen laten oefenen door meerdere teksten rond een thema aan te bieden, te werken met schurende en naburige rijke teksten of

teksten uit de methode aan te bieden. Het blijft zaak om als leraar kritisch te blijven en je manier van voorbereiden, lesgeven, toetsen en evalueren af te stemmen op de kinderen die je dat ene jaar voor je neus hebt zitten.

Het boek is bij uitstek geschikt om er af en toe weer bij te pakken, om het hoofdstuk te pakken dat over jouw groep gaat of om nog eens na te lezen waar 'jouw leerlingen' vandaan komen. Wanneer je het boek van a tot z leest, vallen de herhalingen van bijvoorbeeld didactische principes je op, maar wellicht is dit voor een beginnende leraar juist prettig. De zwaarte van het boek ligt in de hoofdstukken over groep 3 en 4. Dat is aan de ene kant logisch, in deze groepen wordt immers de meeste tijd besteed aan leren lezen.

Aan de andere kant is het jammer; de andere hoofdstukken zijn inhoudelijk wat minder sterk en zo kan toch de indruk worden gewekt dat de hogere groepen er minder toe doen.

Ten slotte belicht ik in deze recensie het laatste hoofdstuk van dit boek. Eskes eindigt met een stuk over leesmotivatie, leesattitude en leesbevordering. Belangrijke thema's die wel eerder aan bod hadden mogen komen. Natuurlijk willen leraren dat hun leerlingen vlot en nauwkeurig leren lezen, maar belangrijker is dat leerlingen plezier krijgen en houden in het lezen. Dat lukt met goed technisch leesonderwijs, aansprekende opdrachten en een lezende leraar als rolmodel.

LITERATUUR

Eskes, E. (2020). *Technisch lezen in een doorlopende lijn. Een praktisch handboek voor de basisschool*. Pica.
Gubbels, J., van Langen, A., Maassen, N., & Meelissen, M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Universiteit Twente.

OVER DE AUTEUR

Annemarie Regeling is hogeschooldocent taal en als docent-onderzoeker verbonden aan het Kennis- en innovatiecentrum van Hogeschool KPZ

DE SUPERKRACHT VAN EEN BEVLOGEN (AANKOMENDE) LERAAR!

Weet je dat je als (aankomend) leraar een reuze belangrijke superkracht bezit? De kracht van leesbevordering! Lezen is namelijk net zo belangrijk als ademen. Want wie niet goed kan lezen, kan aanwijzingen of recepten niet lezen, de social media of het nieuws niet volgen en formulieren niet goed invullen. En wie niet goed kan lezen, mist de volle rijkdom van verbeelding en informatie in teksten.

Technisch en begrijpend lezen zijn dan ook belangrijk in het basisonderwijs. Onderzoeker Suggate zegt in het boek *Leer ze lezen*: 'Verbind techniek altijd aan betekenis. Het zijn geen losse vaardigheden, ze horen bij elkaar.' Dat betekent voor leraren: gebruik een goede didactiek, leg de lat hoog en ga aan de slag met teksten vol rijke taal.

En leesmotivatie dan? We weten dat kinderen die gemotiveerd zijn, beter zijn in lezen. Ze gaan meer lezen, ze gaan beter lezen en ze worden nog gemotiveerder. De positieve spiraal van het lezen. Wat is nu oorzaak en wat is gevolg? Onderzoekers houden het op tweerichtingsverkeer: leesmotivatie en leesgedrag versterken elkaar. Aandacht voor leesmotivatie én leesgedrag vanaf het vroegste begin helpt om betere en bereidwillige lezers te krijgen. Wanneer technisch en begrijpend lezen hand-in-hand worden aangeboden met leesmotivatie is er echt samenhang in het (leren) lezen.

Hoe je dat doet? Door tijdens de gehele basisschoolperiode te blijven voorlezen in de klas en met elkaar te genieten van spannende of grappige verhalen, interessante weetjes en mooie gedichten. Door lezen belangrijk én vanzelfsprekend te maken in de hele school. Zoals op gezette tijden vrij lezen met de hele school (dus ook de conciërge en de directie!) en een goede, gevarieerde collectie in een bibliotheek op school te hebben. Door boeken te

promoten in de klas. De leesconsulent van de Bibliotheek vertelt je graag wat leuke en goede werkvormen zijn. Door de leeslessen altijd te koppelen aan de leesmotivatie van kinderen, door samen boeken te kiezen en te praten over boeken. Door steeds te laten zien: goed kunnen lezen is bij alle vakken voorwaardelijk.

Voorlezen, vrij lezen en schrijven zijn hierbij zulke belangrijke en vanzelfsprekende werkvormen dat ze in komende alinea's nader uitgewerkt worden.

VOORLEZEN: GOED VOOR JONG TOT OUD!

Voorlezen is de makkelijkste leesbevordering. Met een goed boek en je eigen stem heb je jouw klas zo aan je lippen hangen. Het is nog goed voor ze ook!

Hoe zit dat? Kinderen die van jongs af aan voorgelezen worden, hebben een voorsprong in hun taal- en leesontwikkeling. Het is de rijke en gevarieerde boekentaal die kinderen helpt. Gesprekken tussen volwassenen en kinderen bevatten veel minder verschillende woorden dan in boeken voorkomen. Door boeken voor te lezen kunnen kinderen hun woordenschat flink vergroten. Ook leren ze nieuwe uitdrukkingen en complexe zinnen.

VRIJ LEZEN

Vrij lezen is een tweede heel gemakkelijk te organiseren en uitermate effectieve werkvorm. Op een vaste tijd lezen de kinderen en de leerkracht in een zelfgekozen boek, krant, e-book of tijdschrift. Vooral dat zelfgekozen is een belangrijk punt; autonomie (zelf kunnen kiezen) is een van de niet te onderschatten pijlers van leesmotivatie.

Leer ze wel hoe ze kunnen kiezen. Boek bekijken, doorbladeren, stukjes lezen; even proeven. Zoals Frank Serafini zegt: 'Kinderen die een hekel aan lezen hebben, bestaan niet. Er zijn alleen kinderen die het juiste boek nog niet gevonden hebben.'

Het met elkaar praten over boeken helpt kinderen vervolgens verder. Door boekentips uit te wisselen, met elkaar grappige of juist moeilijke passages te delen en elkaar enthousiast te maken voor verhalen leren kinderen nieuwe boekensoorten kennen en hun eigen smaak ontwikkelen.

VERHALEN: LEZEN ÉN SCHRIJVEN

Wanneer je aan de slag gaat met verhalen maak je het lezen nog leuker. Lezen en schrijven zijn twee kanten van dezelfde medaille en kunnen elkaar helpen en versterken. Om kinderen te helpen bij het lezen én schrijven is het goed om allerlei korte, creatieve schrijfoopdrachten met ze te doen. Dat kan naar aanleiding van een boek dat je bijvoorbeeld voorleest of je kunt juist een boek aanraden naar aanleiding van een schrijfoopdracht.

Wij mensen zijn verhalenvertellers, door verhalen leren we onszelf kennen. Bij verhalen hebben we al onze zintuigen nodig. Bij een goed verhaal, of je ze nu hoort, vertelt, leest of schrijft, leef je je helemaal in. Dan ben je in de storm op zee; je voelt de wind en regen op je gezicht, het zout proef je op je lippen, de wind die buldert in je oren, je ziet de regen striemen en de zee deinen en je ruikt de dieselmotor die probeert het schip vooruit te duwen. Ga met kinderen aan de slag met al die zintuigen en iedereen kan verhalen vertellen en schrijven. Gebruik bijvoorbeeld het boek van Mariet Lems: *Weten waar de woorden zijn*.

Creatief schrijven en aan de slag gaan met verhalen heeft natuurlijk een plek binnen het taalonderwijs. Ook als oefening tussendoor of bijvoorbeeld bij de zaakvakken kun je het goed gebruiken.

AAN DESLAG!

Met behulp van een collectie prachtige boeken, dagelijks voorlezen en vrij lezen, kennis van zaken en

allerlei leuke werkvormen bezit je als leraar de superkracht om van alle kinderen echte lezers te maken. De leesbevorderende leraar is een superheld. Aan de slag en heel veel (voor)leesplezier gewenst!

MEER LEZEN EN KIJKEN?

Kwestie van Lezen, brochures over lezen, voorlezen, boeken en schrijven: <https://www.lezen.nl/trefwoord/kwestie-van-lezen/?pagina=2>

Blog *Waarom lezen ertoe doet*: <https://www.lezen.nl/blog/waarom-doet-lezen-ertoe/>

Publicatie *De doorgaande leeslijn* (Stichting Lezen): https://www.lezen.nl/sites/default/files/de_doorgaande_leeslijn_2020_digitaal.pdf

Onderzoek naar lezen: <https://www.lezen.nl/onderzoek/>

De Bibliotheek op school: <https://www.debibliotheekopschool.nl/onderwijs.html>

Aan de slag met boeken: <https://pro.debibliotheekopschool.nl/dam/lezen/20171020-werkvormenvoordeboekenkring.pdf>

Publicatie *Leer ze lezen*: <https://didactiefonline.nl/artikel/leer-ze-lezen>

Publicatie *Weten waar de woorden zijn*: <https://www.saamuitgeverij.nl/catalogus/vernieuwend-onderwijs/creatief-met-taal/weten-waar-de-woorden-zijn/>

Video *Leesbevordering op de pabo*: <https://youtu.be/zBTdi6LETfA>

OVER DE AUTEUR

Liselotte Dessauvagie werkt bij Stichting Lezen als specialist Bibliotheek op school-vmbo en Bibliotheek op school-pabo.

HOE BEVORDER JE DE TAALONTWIKKELING VAN LEERLINGEN MET EEN RISICO OP ONDERWIJSACHTERSTANDEN?

Werken aan taalstimulering is veelomvattend. Op basis van welke uitgangspunten kun je als professional nu effectief de taalontwikkeling van opgroeiende kinderen in de klas bevorderen, in het bijzonder de kinderen met een taalachterstand? Wat is bekend over wat werkt bij taalstimulering? De eerste hulp voor leraren is de site Onderwijskennis.nl van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO). Op de site vind je niet alleen overzichtelijk per thema de inzichten uit wetenschappelijk onderzoek opgesomd, maar vind je ook tools en links naar praktische voorbeelden. Zo ook over het thema 'Onderwijskansen en taalstimulering': www.onderwijskennis.nl/themas/onderwijskansen-en-taalstimulering

Het thema 'Onderwijskansen en taalstimulering' is vorig jaar geplaatst op deze site. Ook bij dit thema -net als bij ieder ander thema- wordt eerst de essentie gepresenteerd: 'Gerichte taalstimulering is nodig om kinderen met een risico op onderwijsachterstand maximale onderwijskansen te bieden. Onderzoek geeft verschillende aanknopingspunten, zoals het hebben van hoge verwachtingen, een effectief taalaanbod en extra aandacht voor woordenschat, begrijpend luisteren/lezen, kennisopbouw en leesplezier.'

Kees Broekhof presenteert op de site in een artikel de inzichten uit onderzoek over effectief didactisch handelen t.a.v. taalstimulering in de onderbouw, de middenbouw en de bovenbouw van de basisschool (Broekhof, 2021). Daarnaast bespreekt hij ook de gewenste houding van de leraar in het artikel. Het artikel is een must voor iedere leraar.

Het citaat hierboven bevat heel veel kennis in slechts een paar zinnen. Je krijgt hierdoor een goed beeld van de essentie van taalstimulering met de verschillende aandachtspunten.

Broekhof licht ieder beschreven aandachtspunt per bouw uitvoering toe. Je krijgt als leraar hierdoor een handreiking voor het didactisch vormgeven van taalstimulering.

Broekhof gaat eerst in op hoe taalachterstanden ontstaan en bespreekt de term 'blootstelling': "De achterstanden hebben vooral te maken met een onvoldoende 'blootstelling' aan de Nederlandse taal. Met andere woorden: de kinderen horen en spreken te weinig Nederlands en hebben daardoor onvoldoende kansen om hun vaardigheid in die taal goed te ontwikkelen." (Broekhof, 2021, p.3). De onderzoeker gaat ook in op de verschillende groepen kinderen met taalachterstanden. Hij richt zich in zijn stuk op kinderen die 'aanspreekbaar zijn' in het Nederlands. Zij hebben dus enige beheersing van het Nederlands. Nieuwkomers hebben een andere aanpak nodig (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2017).

Voor iedere bouw bespreekt Broekhof vervolgens hoe je aandacht kunt geven aan taalproductie, woordenschat, begrijpend luisteren/lezen

uitbreiding van kennisopbouw, leesplezier. Het kan nuttig zijn om de publicatie te gebruiken om als leraar je eigen onderwijs onder de loep te nemen, of een teamreflectie te organiseren, vanuit de vraag of in de onderwijstijd die besteed wordt aan taalstimulering het goede goed gedaan wordt.

Bijzonder interessant is hoe Broekhof toelicht wat het belang is van de juiste houding van de leraar en het hebben van hoge verwachtingen. Hij gaat uitvoerig in op wat we weten uit onderzoek en geeft tips en tricks.

Ook geeft hij een handreiking om meertaligheid meer te benutten. Hij bespreekt hierbij een begrip dat een gewenste houding van de leraar uitdrukt: 'translanguaging': "een beredeneerde manier van ruimte geven aan talen in klassen met meertalige leerlingen (...)" bijvoorbeeld leerlingen toestaan om onderling hun eigen taal te spreken bij het werken aan

opdrachten, of leerlingen bij het bespreken van een nieuw woord vragen naar datzelfde woord in hun eigentaal." (p.19). Broekhof refereert hierbij aan een handige brochure (Rutu Foundation, 2016) en benoemt hieruit tips, zoals het zorgen voor meertalig aanbod, en het geven van verschillende opdrachten waarin taalbeschouwing een rol speelt.

Over het thema 'Onderwijskansen en Taalstimulering' lees je op de site van NRO -naast het overzichtsartikel van Broekhof- meer verwijzingen naar handvatten om te werken aan taalstimulering. Voorbeelden zijn Digiwak, een online tool voor woordenschatonderwijs, of een special over digitale prentenboeken, met verwijzingen naar verschillende sites met materialen. Kortom, een mooi portaal om meer te leren over hoe je de taalontwikkeling van je leerlingen kunt ondersteunen.

LITERATUUR

Broekhof, K. (2021). *Onderwijskansen en taalstimulering*. Geraadpleegd op 24 november 2021, van www.onderwijskennis.nl/artikelen/onderwijskansen-en-taalstimulering Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. www.poraad.nl/files/themas/school_kind_omgeving/ruimte_voor_nieuwe_talenten.pdf Rutu Foundation (2016), *Translanguaging: een krachtige pedagogische strategie voor meertalige klassen*. Te raadplegen op https://issuu.com/rutufoundation/docs/brochure_v4_0_1_feb_201

OVER DE AUTEUR

Wenckje Jongstra is associate lector en programmaleider taalstimulering op Hogeschool KPZ. **Lotte Mensink** is junior onderzoeker taalstimulering op Hogeschool KPZ.

AANPAK ANDERSTALIGE KINDEREN IN STEENWIJKERLAND

Vanuit het programma Samen voor Ryan in Steenwijkerland willen professionals uit de kinderopvang, primair onderwijs, voortgezet onderwijs, de GGD, het sociaal werk en de gemeente samenwerken voor het kind. Een lokaal akkoord is uitgewerkt in zes projecten voor de duur van vier jaar. Anderstalige kinderen is één van deze projecten. Petra Bleijenburg (vanuit Campus Kind en Educatie betrokken bij Samen voor Ryan) praat met Nicole Fanchamps (projectleider) en Hilda Heyde (beleidsondersteuner anderstalige kinderen) over het project.

In het programma van Samen voor Ryan is expliciet gekozen voor een aanpak rondom anderstalige kinderen. Wat was hiervoor de aanleiding?

Nicole: 'Anderstalige kinderen komen vaak op onverwachte momenten en zonder een warme overdracht het onderwijs binnen. Medewerkers voelen zich hierdoor soms handelingsverlegen. Eén

stichting in het primair onderwijs wilde hier heel graag aandacht voor en heeft bij de start van Samen voor Ryan gekeken of dit ook door andere organisaties in de gemeente zo werd ervaren. Het blijkt dat ook in de kinderopvang en het voortgezet onderwijs verschillende vraagstukken liggen. Vragen over de begeleiding van anderstalige kinderen gaan namelijk niet alleen over taal maar het gaat ook over het welzijn van kinderen en over de sociaal emotionele ontwikkeling.'

Het programma heeft een doorlooptijd van vier jaar. We zijn nu ruim twee jaar verder. Wat hebben jullie gedaan en zijn daar al leerpunten uit te halen?

Nicole: 'We zijn gestart met te onderzoeken wie nu eigenlijk het anderstalige kind in de gemeente Steenwijkerland is. Uit dit onderzoek is gebleken dat het gaat om een groep van ongeveer duizend kinderen uit ten minste twintig verschillende culturen. Daarnaast hebben we de verschillende organisaties gevraagd naar hun wensen. Het bleek dat de wens vooral het inzetten van extra mensen betrof; extra hulp in de ondersteuning van anderstalige kinderen. Een belangrijke les die wij hieruit hebben getrokken is dat het hebben van extra mensen zonder dat de organisatie een visie heeft op de inzet van deze mensen en zonder ondersteuning vanuit de bestaande organisatie, onvoldoende werkt. We realiseerden ons dat we met het bieden van extra ondersteuning in de organisatie niet per se komen tot langdurige oplossingen, waar we juist wel naar streven.

Op basis van het delen van ervaringen met een buurgemeente op het gebied van anderstalige kinderen hebben we besloten voor de gemeente Steenwijkerland een *Adviseur anderstalige kinderen* aan te trekken voor alle organisaties binnen Steenwijkerland die participeren in Samen voor Ryan. De adviseur heeft contact met de

professionals, bespreekt casuïstiek en kijkt mee met de leraar of pedagogisch medewerker. De materie vraagt om brede kennis waardoor deze rollen een aanvulling zijn in Steenwijkerland. We zijn nu een half jaar verder en zien dat de organisaties goed gebruik maken van de deskundigheid van de adviseur.

Hilda is organisaties gaan ondersteunen op het gebied van visie- en beleidsvorming. Hilda speelt dit schooljaar een belangrijke rol bij het verduurzamen van de aanpak rondom de anderstalige kinderen. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de kinderen die zich aanmelden. Voorheen was er een taalklas in de gemeente waar kinderen startten. Op dit moment moeten de kinderen een plek krijgen in de organisatie waar zij zich aanmelden. Die aanmeldingen komen plotseling, op een willekeurig moment in het jaar, op een willekeurige leeftijd met een willekeur aan eerdere ervaringen binnen en buiten onderwijs. Dit brengt allerlei vragen rondom ondersteuning met zich mee. Een voorbeeld is een kinderopvang in Steenwijkerland met negen van de achttien kinderen uit Polen. De pedagogisch werkers doen er alles aan om er iets van te maken, maar er is toch handelingsverlegenheid. Er bestaat nog altijd de overtuiging dat kinderen vooral snel Nederlands moeten leren, want dan kunnen ze snel meedoen met de rest. De gebruikelijke aanpak hierbij is onderdompelen in het Nederlands. Inmiddels weten we dat deze aanpak contraproductief werkt. We weten ook dat opgroeien in een taalrijke omgeving waarbij de ouder vaardig is in de beheersing van zijn eigen eerste taal, beter is dan opgroeien in een taalarme omgeving, waarin gedwongen Nederlands wordt gesproken. Het kind ervaart bovendien de thuistaal als veilig en er is waardering voor de eerste taal'.

Wat is de oorzaak van de handelingsverlegenheid van pedagogisch medewerkers en leraren?

Hilda: 'Er is vaak nog onvoldoende kennis over anderstaligheid bij leraren en pedagogisch medewerkers. De ontwikkeling van anderstalige kinderen verloopt anders. Ik merk dat ik vanuit kennis al veel handvatten kan meegeven over hoe de professionals kunnen handelen, maar het helpt ook om te bevestigen wat de professional al goed doet'.

Nicole: 'Een belangrijke bewustwording is dat we wel praten over anderstalige kinderen alsof het een groep is. Dat zijn ze natuurlijk niet. Het zijn allemaal individuen met eigen achtergrond en eigen familieomstandigheden. Je kunt ze niet als eenheid benaderen. Het is goed om visie en beleid te

ontwikkelen, rekening houdend met kennis rondom culturen en ook de cultuurgevoeligheid van de medewerkers.'

Hoe vorm je eigenlijk een goede visie rondom anderstalige kinderen?

Hilda: 'Organisaties hebben behoefte aan een bredere visie vanuit de gemeente. Een lokale aanpak kan helpend zijn om vervolgens in de organisatie beleid te ontwikkelen. Binnen het project zijn we bezig met het ontwikkelen van een wetenschappelijk onderbouwde aanpak voor anderstalige kinderen. En willen we de werking van de aanpak onderzoeken.'

Nicole: 'Het mooie van de samenwerking tussen de verschillende organisaties binnen Samen van Ryan is dat we kennis delen en ook concrete plannen, zoals het beleidsplan. We streven een gezamenlijke visie na, waarbij de uitvoering en het beleid wel altijd de verantwoordelijkheid van de organisaties blijft'.

Hilda: 'Het is belangrijk om na te denken hoe je als school tegenover anderstalige kinderen staat. Omdat je houding invloed heeft op het leren en ontwikkelen als geheel, maar ook op de sfeer in de groep of in de klas. Op scholen hoor ik soms dat er zorgen zijn rondom het gedrag van een kind. Als organisatie moet je dan nadenken over hoe je denkt over taal, welzijn en welbevinden, maar ook cultuur en cultuursensitiviteit. Welzijn heeft daarbij wel een grote prioriteit. Het gaat namelijk over de belangrijkste voorwaarde om tot leren over te kunnen gaan. En dat is dat een kind zich veilig voelt.'

Nicole: 'Op scholen is er veel nadruk op het meten van de resultaten van het kind. Het is belangrijk om eerst aandacht te hebben voor de veiligheid zodat er ruimte is voor leren en ontwikkelen. En om tot een veilige verbinding te komen is er acceptatie nodig. 'Je mag van elders komen en je mag zijn wie je bent'. Hier kan je op inspelen door aandacht te besteden aan het welkom heten van het kind door de andere taal een plek te geven in de klas. Door woorden te

laten spreken of opplakken of door kinderen opdrachtjes met de andere taal te laten doen’.

Is het nodig om het vraagstuk rondom anderstalige kinderen interprofessioneel op te pakken?

Nicole: ‘Ja! We leren zoveel van elkaar. We zijn een werkgroep gestart met mensen van sociaal werk, de kinderopvang, po en vo waarin we hebben gedeeld welke methodes en materialen we gebruiken. Hierbij werd zichtbaar dat in de kinderopvang veel aandacht is voor het welzijn van het kind. In het po zoekt men de oplossing in methodieken waarbij de leerling buiten de klas aan de slag kan. In het voortgezet onderwijs vinden ze het juist weer nodig dat de vaktaal goed wordt begrepen. En ook in deze groep kwamen we op het visievraagstuk. Waarom handelen we zoals we handelen? Weten we wel voldoende van de ondersteuningsbehoefte van deze kinderen en waar kunnen we de kennis vinden?’

Sociaal Werk de Kop is ook betrokken, met name op het gebied van vrijwilligers. Hier hebben we succeservaringen mee. Zo is er een kind dat buiten de klas viel door de vrijwilliger geholpen. De aansluiting gaat steeds beter. Overigens is dit niet alleen een samenwerking tussen sociaal werk, school en de vrijwilliger. Ook de ouders en de kinderopvang zijn betrokken. We zouden wel meer vrijwilligers willen inzetten, maar in tijden van corona is dit niet eenvoudig’.

Wat kunnen jullie vanuit het project doen om anderstalige kinderen te ondersteunen in hun ontwikkeling?

Nicole: ‘Er valt nog veel te leren. Neem oudergesprekken met anderstalige ouders. Ik denk dat we als professionals niet altijd stilstaan bij hoe een ander iets ervaart. Hierin kunnen we ook van elkaar leren, want in de kinderopvang lijkt het contact met ouders makkelijker te verlopen. We hebben als projectgroep een map ontwikkeld voor alle organisaties van Samen voor Ryan over anderstalige kinderen. Deze map hebben we naar elke organisatie gebracht. Zo is informatie direct toegankelijk voor de professionals, ook voor de vve-geschoolden. Het zou helpen als bij het vormgeven van taalontwikkelingsbeleid aandacht is voor anderstalige kinderen en de groep kinderen die onvoldoende taal aangeboden krijgt. We zijn nu aan het kijken of we de adviseur anderstalige kinderen een blijvende plek kunnen geven in Steenwijkerland. Verder willen we de organisaties helpen bij het vormgeven van een visie. We delen

Petra Bleijenburg

wetenschappelijke kennis en onderzoeksresultaten en proberen dingen uit. Een project biedt de mogelijkheid om dit te ontdekken.’

OVER DE AUTEUR

Petra Bleijenburg is projectleider bij Hogeschool Viaa, doceert bij de opleiding Social Work en is verbonden aan Campus Kind en Educatie. Als projectleider van de Steenwijkerlandse Academie (één van de projecten van Samen voor Ryan) werkt zij aan het kennis creëren, benutten en actief verspreiden ter versterking professionals in Steenwijkerland.

OVER DE GEÏNTERVIEWDEN

Nicole Fanchamps projectleider Anderstalige kinderen bij Samen voor Ryan. Zij heeft een achtergrond in interculturele ontwikkelingspsychologie aan de UU en ervaring als projectleider en projectmanager in verschillende onderwijs gerelateerde projecten. Zij werkt sinds 2007 als zelfstandige. Als projectleider van het project Anderstalige Kinderen probeert ze aandacht te krijgen voor deze specifieke doelgroep en mensen te laten ervaren dat anderstaligheid geen probleem maar een verrijking kan zijn voor de anderstalige. Meertaligheid is daarbij een passender omschrijving.

Hilda Heyde is Beleidsondersteuner Anderstalige kinderen bij Samen voor Ryan. Ze heeft een achtergrond in meertaligheid door haar studie aan de RUG. Vanuit Samen voor Ryan kijkt ze samen met scholen hoe ze de aanpak rondom meertaligheid kunnen inrichten en hier vanuit een visie aan kunnen werken. Daarnaast is er een onderzoek gestart voor de onderbouwing van het project en aanbod. Daarnaast werkt zij bij de Rutu Foundation voor intercultureel en meertalig onderwijs, aan het programma de Taalvriendelijke School.

Wil je verder lezen over het programma Samen voor Ryan of het project anderstalige kinderen? Kijk op www.samenvoorryan.nl

AGENDA

OPEN DAG

2 APRIL 2022

10.00 - 13.30 UUR

Locatie: Hogeschool KPZ

De open dag is voor belangstellenden voor de bachelor Leraar Basisonderwijs, ad Pedagogisch Educatief Professional en ons professionaliseringsaanbod.

REUNIE STEENWIJKERWOLD

21 MEI 2022

13.00 - 17.00 UUR

Locatie: Café Gelderingen, Steenwijkerwold

In het kader van het 125 jarig bestaan van Hogeschool KPZ organiseren wij een reünie in Steenwijkerwold voor oud-studenten en oud-medewerkers. Meer informatie over het programma volgt. Aanmelden is al wel mogelijk. Kijk op kpz.nl/activiteiten/reunie-steenwijkerwold/

REUNIE ZWOLLE

11 JUNI 2022

10.00 - 16.30 UUR

Locatie: Hogeschool KPZ

In het kader van het 125 jarig bestaan van Hogeschool KPZ organiseren wij een reünie in Zwolle voor oud-studenten en (oud-)medewerkers. Afhankelijk van de aanmeldingen wordt een programma gemaakt met diverse shifts waar voldoende ruimte is om elkaar te ontmoeten. Meer informatie over het programma volgt. Aanmelden is al wel mogelijk. Kijk op kpz.nl/activiteiten/reunie-zwolle/

REDACTIE VEERKRACHT

Ietje Pauw

lector Kennis- en Innovatiecentrum
Hogeschool KPZ (eindredacteur)

Véronique Damoiseaux
hogeschooldocent Taal

Nanette Herfst
beleidsmedewerker PR en
Communicatie

Daniëlle Renirie
medewerker PR en Communicatie

Wenckje Jongstra
gastredacteur

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de bijdragen ligt uitsluitend bij de desbetreffende auteur(s). De redactie is verantwoordelijk voor selectie en plaatsing. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen in de tekst aan te brengen. Deze wijzigingen kunnen betrekking hebben op: de inhoudelijke kwaliteit, de bruikbaarheid voor de doelgroep en de helderheid in opbouw en formulering.

DESIGN

True Communications

VORMGEVING

Afdeling Communicatie KPZ

FOTOGRAFIE

Theo Smits: cover, p. 4, 39

Kyra de Putter: p. 6, 24, 35

Martin Savelkoel: p. 3, 7, 8, 13,

Hugo van den Ende: p. 9 en 10

Nanette Herfst: p. 27

Hogeschool KPZ
Ten Oeverstraat 68
8012 EW Zwolle
038 - 4217425
info@kpz.nl
www.kpz.nl

PORTRET

AGNES VAN DER BEEK

WOONPLAATS:	Zwolle
GEBORTE DATUM:	28-11-1976
AFGESTUDEERD:	1999 op Hogeschool KPZ
WERKZAAM:	Hogeschooldocent taal

Loopbaan: Ik startte als leraar groep 8 (soms 7/8) bij obs De Schakel in IJsselmuiden en daarna werkte ik bij de Parkschool in Zwolle. Vervolgens behaalde ik de Master SEN specialist hoogbegaafdheid en heb ik mede de Cnopiussklassen (bovenschoolse voorziening voor hoogbegaafde kinderen binnen en buiten Openbaar Onderwijs Zwolle) opgericht. Bij Cnapius ben ik negen jaar als leraar betrokken geweest en daarnaast werkte ik als docent Nederlands bij het Gymnasium Celeanum, waar ik naast het geven van lessen Nederlands ook Cnapiusplus opzette. Hoogbegaafde leerlingen bespreken er hun behoeften op gebied van leren en coaches ondersteunen hen daarbij. Drie jaar geleden heb ik bijgedragen aan het opstarten van De Liaan, een voorziening binnen het samenwerkingsverband in Zwolle om hoogbegaafde drop-outs terug naar school te begeleiden. Na 22 jaar ervaring in het basis- en voortgezet onderwijs ben ik sinds 1 november 2021 gestart bij Hogeschool KPZ.

Ik had hele lieve juffen die voor mij als rolmodel fungeerden. Streng doch rechtvaardig lieten ze mij zien op welke manier je lesstof kunt overbrengen; ik vond het fascinerend. De ene juf vertelde prachtige verhalen, de andere voelde precies aan wat de behoefte van de groep was en speelde daar goed op in. Mijn meester keek goed naar de behoeften van het individu; als je al wat verder was met rekenen kreeg je extra uitdaging, met daarbij uitleg en feedback. Hij was zijn tijd ver vooruit. Eigenlijk is de grote overeenkomst dat ik me door al deze leerkrachten echt gezien heb gevoeld en dat is voor mij nu nog steeds de basis om tot optimaal leren te komen. Waardering voor je eigenheid en erkenning van je talent zorgt voor zelfvertrouwen en vandaaruit kun je jezelf altijd verder ontwikkelen.

Rond mijn vijftiende zocht ik ook bijbaantjes waarbij ik al dan niet bewust oefende voor het leraarschap. Zo gaf ik kleutergym, voetbaltraining aan 4- en 5-jarigen en ik stond aan het bad bij de zwemclub, waterpolo en de reddingsbrigade. Na het behalen

van mijn gymnasiumdiploma vond ik het toch lastig om te kiezen voor een vervolgopleiding; wilde ik Nederlands leren en doceren of toch geschiedenis? Juist door die brede interesse heb ik gekozen voor de pabo. Bij Hogeschool KPZ heb ik een gedegen basis opgebouwd voor lesgeven op divers gebied.

In het onderwijs kan ik echt genieten van een leerling of student die ineens snapt wat je bedoelt, of die je ineens enthousiast krijgt voor literatuur of een bijzonderheid in de Nederlandse taal. Mooi om te zien waar leerlingen en studenten toe in staat zijn.

Na mijn omzwervingen ben ik nu terug op Hogeschool KPZ als hogeschooldocent taal. Ik wil met mijn ervaring studenten helpen bij het vinden van antwoorden op hun vragen uit de onderwijspraktijk. En zo bevind ik mij dus ook weer aan de basis, in het basisonderwijs, waar ik ooit zelf begon. De cirkel is rond.